

Lausuntoyhteenveto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi vanhusasiavaltuutetusta

1 Johdanto

Oikeusministeriössä on valmisteltu virkatyönä luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta. Esitys perustuu pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan. Esityksen tavoitteena on luoda itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka seuraisi ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista laajasti kaikilla yhteiskuntasektoreilla ja toisi havaintojaan sekä ikääntyneiden näkökulmaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Kyseessä olisi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä toimiva, mutta toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton viranomainen. Vanhusasiavaltuutetulla ei olisi toimivaltaa ratkaista yksittäistapauksiin liittyviä kanteluita, vaan tehtävät painottuisivat seurantaan ja arviointiin sekä ennakkolliseen vaikuttamiseen. Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä olisi seurata ja arvioida ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista ja seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Vanhusasiavaltuutettu tekisi aloitteita ja antaisi lausuntoja, laatisi ja teettäisi selvityksiä sekä julkaisisi raportteja. Lisäksi valtuutettu edistäisi tiedotusta ja välittäisi ikääntyneitä koskevaa tietoa, sekä edistäisi yhteistyötä ikääntyneiden asioita käsittelevien toimijoiden välillä.

Lausuntopyyntö julkaistiin 2.11.2020 ja lausunnot pyydettiin toimittamaan 15.12.2020 mennessä lausuntopalvelu.fi- palvelun kautta.

Lausuntopyyntö lähetettiin 339 taholle, minkä lisäksi kuka tahansa saattoi antaa lausunnon lausuntopalvelu.fi- palvelussa. Lausunnon antoi 142 taho.

Viranomaistahoista lausunnon antoivat tiedusteluvalvontavaltuutettu, tietosuojavaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Lapin aluehallintovirasto, sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), ulkoministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö. Lausunnon antoi myös Ahvenanmaan maakunnan hallitus.

Lausunnon antoivat lisäksi 91 kunnan vanhusneuvostot: Siikajoen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Mäntyharjun kunnan vanhusneuvosto, Posion kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Loimaan kaupungin vanhusneuvosto, Lahden kaupungin vanhusneuvosto, Someron kaupungin vanhusneuvosto, Kuhmon kaupungin vanhus- ja vammaisneuvosto, Viitasaaren kaupungin vanhusneuvosto, Kaarinan kaupungin vanhus- ja veteraanineuvosto, Kokemäen kaupungin vanhusneuvosto, Kivijärven kunnan vanhusneuvosto, Puumalan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Rääkkylän vanhusneuvosto, Keravan vanhusneuvosto, Mikkelin kaupungin vanhusneuvosto, Parkanon kaupungin vanhusneuvosto, Ruskon vanhus- ja vammaisneuvosto, Valkeakosken kaupungin vanhusneuvosto, Kruunupyyn kunnan vanhusneuvosto, Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kihniön kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hattulan kunnan vanhusneuvosto, Porvoon kaupungin vanhusneuvosto, Hankasalmen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hyvinkään vanhusneuvosto, Naantalien Vanhusneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Joroisten kunnan vanhusneuvosto, Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto, Kangasniemen vanhus- ja vammaisneuvosto, Polvijärven kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hartolan vanhus- ja vammaisneuvosto. Riihimäen vanhusneuvosto, Sodankylän kunnan vanhusneuvosto. Kaavin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Euran kunnan vanhusneuvosto, Keiteleen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Iisalmen kaupungin ikäihmisten neuvosto, Laitilan kaupungin vanhusneuvosto, Huittisten kaupungin vanhusneuvosto, Iloantien kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto, Nokian kaupungin vanhusneuvosto, Toholammin vanhus- ja vammaisneuvosto, Heinolan kaupungin vanhusneuvosto, Joensuun kaupungin vanhusneuvosto, Enonkosken kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Luodon kunnan vanhusten ja toimintarajoitteisten neuvosto, Nurmeksien kaupungin vanhusneuvosto, Inarin kunnan vanhusneuvosto, Liperin kunnan Ikäihmisten neuvosto, Virtain vanhusneuvosto, Ruoveden vanhusneuvosto, Sallan kunnan vanhusneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto, Pudasjärven kaupungin vanhus- ja vammaisneuvosto, Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto, Kuusamon kaupungin vanhusneuvosto, Joutsan vanhus- ja vammaisneuvosto, Paltamon vanhus- ja vammaisneuvosto, Närpiön kaupungin vanhusneuvosto, Helsingin vanhusneuvosto, Suomussalmen vanhusneuvosto, Padasjoen vanhus- ja vammaisneuvosto, Sastamalan kaupungin vanhusneuvosto, Ruokolahden kunnan vanhusneuvosto, Kauhajoen vanhus-

neuvosto, Vaasan vanhusneuvosto - Vasa äldreråd, Pellon kunnan ikäneuvosto, Iitin kunnan ikäihmistien ja vammaisten neuvottelukunta, Pomarkun vanhusneuvosto, Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Seinäjoen kaupungin vanhusneuvosto, Raision vanhusneuvosto, Laukaan kunnan vanhusneuvosto, Keuruun vanhusneuvosto, Ikaalisten vanhusneuvosto, Enontekiön kunnan vanhusneuvosto, Ypäjän vanhusneuvosto, Oulun kaupungin vanhusneuvosto, Kangasalan vanhusneuvosto, Raahen kaupungin vanhusasiainneuvosto, Muuramen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kannonkosken kunnan vanhusneuvosto, Saarijärven kaupungin vanhusneuvosto, Lieksan kaupungin vanhusneuvosto, Porin kaupunki ja vanhusneuvosto, Varkauden vanhusneuvosto, Vantaan vanhusneuvosto sekä Karvian vanhus- ja vammaisneuvosto.

Lisäksi lausunnon antoivat Tervon kunta, Kokkolan kaupunki, Sonkajärven kunta, Savitaipaleen kunta, Kempeleen kunta, Kiteen kaupunki, Imatran kaupunki, Espoon kaupunki, Lemminkäisen kunta, Humpilan kunta, Pyhäjärven kaupunki ja Jokioisten kunta.

Järjestöistä ja säätiöistä sekä asiantuntijatahoista lausunnon antoivat Ikävihreät ry, Suomen Kuntaliitto ry, Förbundet Svenska Seniorer i Finland rf, Eläkeliitto ry, Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry, Eläkeläiset ry, Kansallinen senioriliitto, SámiSoster ry, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry, Svenska pensionärsförbundet rf, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry, Miina Sillanpään Säätiö, Muistiliitto ry, Eläkkeensaajien Keskusliitto ry:n EKL Oulun Piiri ry, Suomen Senioriliike Arvokkaan Vanhenemisen Puolesta ry, Seta ry, Invalidiliitto ry, Vanhustyön keskusliitto - Centralförbundet för de gamlas väl ry, Ihmisoikeusliitto, Hyvinvointioikeuden instituutin Vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI ja Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare).

Kaikki annetut lausunnot ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet-ja-saadossalvinstellu> tunnuksella OM009:00/2020.

2 Yhteenveto lausuntopalautteesta

Yleiset huomiot vanhusasiavaltuutetun tarpeellisuudesta

Valtaosa lausunnonantajista kannatti vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustamista ja katsoi, että esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia. Osa lausunnonantajista katsoi, että vanhusasiavaltuutetulle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen riippuisi tietyistä seikoista, esimerkiksi tehtävän käytännön toteuttamistavasta tai valtuutetun toimivaltuuksista ja resursseista.

Myös kritiikkiä valtuutetun perustamisesta esitettiin. Osa lausunnonantajista katsoi, että uuden valtuutetun tehtävät ovat samat kuin jo olemassa olevilla viranomaisilla ja että uuden tehtävän perusta-

minen aiheuttaisi tai pahentaisi perus- ja ihmisoikeustoimijoiden hajanaisuutta. Osa lausunnonantajista katsoi, että uuden toimijan perustamisen sijaan lisäresurssit tulisi suunnata olemassa oleville toimijoille. Tarpeeseen välttää tehtävien päällekkäisyys suhteessa olemassa oleviin toimijoihin kiinnitti huomiota myös moni esitykseen myönteisesti suhtautunut lausunnonantaja.

Osa kriittisesti valtuutetun perustamiseen suhtautuneista taas katsoi, ettei ole tarvetta uudelle toimijalle, mikäli tällä ei olisi toimivaltaa käsitellä kanteluita tai toteuttaa valvontaa.

Huomiot vanhusasiavaltuutetulle esitetyistä tehtävistä

Vanhusasiavaltuutetulle esitettyihin tehtäviin suhtauduttiin pitkälti myönteisesti. Melko pieni osa lausunnonantajista katsoi, että valtuutetun tulisi voida suorittaa laillisuusvalvontatehtäviä ja tehdä velvoittavia päätöksiä. Pieni osa lausunnonantajista piti tarpeellisena sitä, että valtuutetulla olisi pääsy salassa pidettävään tietoon.

Useissa lausunnoissa nostettiin esiin tarve määritellä valtuutetun tehtävät siten, etteivät ne olisi päällekkäisiä muiden toimijoiden kanssa. Päällekkäisyyden välttämiseksi yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kanssa pidettiin tärkeänä.

Moni lausunnonantaja piti yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kanssa tärkeänä myös muutoin kuin tehtävien päällekkäisyyksien välttämiseksi. Keskeisinä yhteistyötahoina mainittiin muun muassa kuntien vanhusneuvostot, järjestöt, eri viranomaistahot kuten Ihmisoikeuskeskus, eduskunnan oikeusasiamies ja yhdenvertaisuusvaltuutettu, säätiöt, palveluntuottajat sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa toteuttavat tahot.

Myös valtuutetun tiivistä yhteydenpitoa ikääntyneisiin henkilöihin ja heitä edustaviin tahoihin, kuten vanhusneuvostoihin, pidettiin tärkeänä. Useissa lausunnoissa myös toivottiin lakiin tai sen perusteluihin nimenomaista mainintaa esimerkiksi valtuutetun yhteydenpidosta ikääntyneiden ja heitä edustavien tahojen kanssa. Tämän muun muassa nähtiin edistävän ikääntyneiden osallisuutta itseään koskevassa päätöksenteossa. Myös ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuutta ottaa itse yhteyttä valtuutettuun pidettiin monessa lausunnossa tärkeänä.

Lausunnoissa tuotiin esiin myös lausunnonantajien näkemyksiä siitä, mitkä valtuutetulle esitetyistä tehtävistä olisivat erityisen tärkeitä. Tällaisina tehtävinä nostettiin esiin muun muassa yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen ja ikääntyneiden näkökulman esiin nostaminen, ikääntyneiden aseman ja oikeuksien toteutumisen seuranta sekä vaikuttaminen lainsäädäntöön ja päätöksentekoon. Myös tiedottamista ja tiedon tuottamista ja jakamista esimerkiksi ikääntyneiden oikeuksista ja niiden toteutumisesta sekä palveluista pidettiin tärkeänä. Osassa lausuntoja esitettiin, että valtuutetun nimenomaisena tehtävänä olisi myös ohjeiden ja neuvojen antaminen.

Lausunnonantajat toivat esiin myös tiettyjä yksittäisiä kysymyksiä, joihin vanhusasiavaltuutetun toivottiin kiinnittävän huomiota tehtäviensä puitteissa. Näitä olivat muun muassa digitaaliset palvelut ja niiden saatavuus ja saavutettavuus ikääntyneille, ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden laadun edistäminen ja hyvien hoitokäytäntöjen levittäminen, ikääntyneiden hyvinvointi, ikääntyneitä koskeviin asenteisiin vaikuttaminen sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen. Moni lausunnonantaja piti tärkeänä myös sitä, että valtuutettu huomioi tehtävässään ikääntyneiden väliset yksilölliset ja alueelliset erot.

Vanhusasiavaltuutetun toiminnan hallinnollinen järjestäminen

Useissa lausunnoissa otettiin kantaa myös vanhusasiavaltuutetun toiminnan hallinnolliseen järjestämiseen liittyviin seikkoihin.

Moni lausunnonantaja totesi, että vanhusasiavaltuutetulle on varattava riittävät resurssit tehtävänsä hoitamiseen. Osa lausunnonantajista myös esitti huolensa esitettyjen resurssien riittävydestä, osa myös yhdenvertaisuusvaltuutetun resursseista.

Lausunnonantajat lausuivat myös vanhusasiavaltuutetun sekä tämän henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista ja osaamistarpeista. Tärkeinä pidettiin muun muassa kokemusta vanhustyöstä tai muutoin ikääntyneiden asioista, tuntemusta eri alueiden tilanteista sekä ikääntyneen väestön moninaisuudesta, sosiaali- ja terveysalan osaamista sekä suomen ja ruotsin kielten taitoa. Osa lausunnonantajista esitti tältä osin lakiesityksen tai lain perusteluiden täydentämistä joko vanhusasiavaltuutetun kelpoisuusvaatimusten osalta tai lisäämällä lakiin myös henkilöstöä koskevat kelpoisuusvaatimukset.

Moni lausunnonantaja otti lausunnossaan kantaa vanhusasiavaltuutetun suunniteltuun organisatorakenteeseen. Esityksen mukaan vanhusasiavaltuutettu toimisi itsenäisenä ja riippumattomana toimijana yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä. Osa lausunnonantajista piti ratkaisua hyvänä ja katsoi sen tuottavan synergiaetuja. Osa lausunnonantajista taas piti parempana esimerkiksi valtuutetun sijoittamista Ihmisoikeuskeskuksen tai eduskunnan oikeusasiamiehen yhteyteen. Osa lausunnonantajista esitti huolensa myös esitetyn organisaatiomallin vaikutuksista muun muassa valtuutettujen itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen sekä siitä, että organisaatiomalli voisi haitata vanhusasiavaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun välistä tehtävänjakoa ja toiminnan hallinnollista järjestämistä.

Osa lausunnonantajista esitti, että vanhusasiavaltuutetun lisäksi perustettaisiin uusi neuvottelukunta. Lisäksi osassa lausuntoja esitettiin alueellisten vanhusasiamiesten tai vanhusasiavaltuutettujen tehtävien perustamista.

Muut lausunnoissa esitetyt huomiot

Muina huomioina lausunnonantajat kiinnittivät huomiota vanhusasiavaltuutetun nimikkeeseen, vanhusasiavaltuutetun toiminnan arviointiin, selkokielisyyteen, esityksestä tiedottamiseen ja sote-uudistuksen huomioimiseen.

Lisäksi lausunnonantajat esittivät lisäyksiä esityksen osioihin koskien nykytilan kuvausta, taloudellisten vaikutusten arviointia, esityksen suhdetta perustuslakiin, lain toimeenpanoa ja seurantaa. Taloudellisten vaikutusten osalta valtiovarainministeriö piti tarpeellisena täsmentää esitettyjä kustannusvaihtokuituksia ja niiden perusteluita.

Lausunnoissa esitettiin myös huomio tietyistä lakiesityksessä ja hallitusohjelmassa käytetyistä suomen- ja ruotsinkielisistä termeistä ja esitettiin vammaisasiavaltuutetun tehtävän perustamista.

3 Lausuntopalautteen yksityiskohtainen tarkastelu

Seuraavassa lausuntopalautetta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. Lausuntopalaute on jaettu kolmen temaattisen kokonaisuuden alle, minkä lisäksi yhteenvedon loppuun on koottu näiden teemojen ulkopuolella esitettyjä huomioita esityksestä. Temaattisten kokonaisuuksien alla lausuntopalaute on jaettu kolmeen ryhmään lausunnonantajien mukaan: viranomaiset, kunnat ja kuntien vanhusneuvostot sekä järjestöt ja asiantuntijatahot.

3.1 Vanhusasiavaltuutetun viran tarpeellisuus sekä esityksen arvioidut vaikutukset ikääntyneiden asemaan ja ikääntyneiden oikeuksien edistämiseen

Lausunnonantajia pyydettiin lausunnoissaan arvioimaan, voidaanko esityksellä parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia. Lausunnonantajat toivat myös muutoin esiin näkemystään vanhusasiavaltuutetun viran tarpeellisuudesta.

Valtaosa lausunnonantajista katsoi, että esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia tai suhtautui muutoin myönteisesti valtuutetun perustamiseen. Valtuutetun katsottiin voivan muun muassa tuoda ikääntyneiden henkilöiden asemaa ja oikeuksia esiin yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä päätöksenteossa, tuoda näkyvyyttä asioiden käsittelyyn ja kehittää ikääntyviin kohdistuvia asenteita myönteisemmiksi. Lisäarvona osassa lausuntoja nähtiin myös se, että vanhusasiavaltuutettu voisi kootusti seurata ikääntyneiden asemaan ja oikeuksiin liittyviä kysymyksiä ja keskittyä niihin. Toisaalta moni lausunnonantaja totesi, että tavoitteiden saavuttaminen riippuisi muun muassa tehtävän käytännön toteuttamistavasta, valtuutetun toimivaltuuksista sekä resurssoinnista.

Osa kritiikkiä vanhusasiavaltuutetun perustamista kohtaan esittäneet katsoivat, että vanhusasiavaltuutetulle suunnitellut tehtävät olisivat päällekkäisiä esimerkiksi Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusasiamiehen tehtävien kanssa ja että uuden valtuutetun perustaminen aiheuttaisi ihmisoikeustoimijoiden hajaantumista. Osa lausunnonantajista pitikin valtuutetun perustamista parempana vaihtoehtona olemassa olevien toimijoiden resurssien lisäämistä. Vaaraan päällekkäisistä tehtävistä ja hajautumisesta kiinnittivät huomiota myös useat ehdotusta kannattaneet lausunnonantajat.

Osa kriittisesti tehtävään suhtautuneista taas katsoi, ettei tarvetta olisi uudelle toimijalle, jolla ei olisi toimivaltuuksia käsitellä kanteluita tai suorittaa muita valvontatehtäviä.

3.1.1 Viranomaiset

Tietosuojavaltuutettu, sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, sosiaali- ja terveysministeriö ja ulkoministeriö ilmoittivat lausunnoissaan katsovansa, että esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia. Valvira myös toivoi valtuutetun parantavan ikääntyneisiin henkilöihin kohdistuvia asenteita myönteisempään suuntaan sekä katsoi, lapsiasiavaltuutetun tehtävään viitaten, että vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustamisella yhdenmukaistettaisiin institutionaalista asemaa eri ikäryhmien välillä.

Lapsiasiavaltuutettu katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tehtäväkuva täydentää hyvin erillisvaltuutetujen tehtäväkenttää perus- ja ihmisoikeuksien edistäjinä. Tasa-arvovaltuutettu arvioi, että vanhusasiavaltuutettu voisi tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon kootusti ikääntyneiden ja vanhusten asemaan ja oikeuksiin liittyviä kysymyksiä ja epäkohtia sekä osaltaan edistää ikääntymiselle myönteisemmän asenneilmapiirin kehittymistä yhteiskunnassa. Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoi, että vanhusasiavaltuutettu voi kootusti ja laaja-alaisesti tuoda esiin ikääntyneiden asemaa ja ikääntyneiden oikeuksien toteutumista koskevia kysymyksiä sekä ikääntyneillä olevia tarpeita ja niihin vastaamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu piti resurssien lisäystä eri väestöryhmien yhdenvertaisen aseman vahvistamiseen tärkeänä ja esitystä sitä kautta kannatettavana. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi myös, että resursoimalla ikääntyneiden henkilöiden erityiskysymyksiin liittyvien ongelmien analysoimista ja niiden ratkaisuvaihtoehtojen kehittämistä voidaan ikääntyneiden ja vanhusten asemaa parantaa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kuitenkin katsoi, että tavoitteiden saavuttamiseksi olisi käytettävissä useita vaihtoehtoja ja viittasi asian aikaisemmassa valmisteluvaiheessa esittämäänsä ajatukseen perustaa vanhusasiaraportoijan tehtävä osaksi jo olemassa olevaa toimijaa, kuten yhdenvertaisuusvaltuutettua tai Ihmisoikeuskeskusta. Tällä voitaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan välttää perus- ja ihmisoikeustoimijoiden lukumäärän kasvu ja siitä aiheutuva kentän pirstaloituminen.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että ehdotetun vanhusasiavaltuutetun merkitys ikääntyneiden aseman parantamisessa ja ikääntyneiden oikeuksien edistämisessä perustuisi siihen, miten vanhusasiavaltuutettu onnistuisi nostamaan ikääntyneitä henkilöitä koskevia asioita yleiseen keskusteluun ja siten pystyisi vaikuttamaan vanhusten arvostamiseen, heidän oikeuksiensa kunnioittamiseen ja heidän oikeuksiaan koskeviin asenteisiin ja päätöksentekoon. Oikeusasiamies kuitenkin totesi, että perus- ja ihmisoikeuksien rakenteelliseen kokonaisuuteen sopisi se, että vanhusten oikeuksien valvonnassa ja edistämisessä tukeuduttaisiin ihmisoikeusinstituutioon sen sijaan, että perustetaan uusi toimija. Oikeusasiamies totesi, että lapsiasiavaltuutetun virka on perustettu ennen kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista ja että nykyään oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä toimivan Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät rinnastuvat lapsiasiavaltuutetun tehtäviin, joskin Ihmisoikeuskeskuksen toimivalta on laajempi ja kattaa kaikkien väestöryhmien oikeuksien toteutumisen. Oikeusasiamies totesi, että esimerkiksi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen kansallisessa valvonnassa ja vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämistehtävässä onkin tukeuduttu ihmisoikeusinstituutioon, mikä ratkaisu on oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ollut toimiva vammaisten henkilöiden oikeuksien valvonnassa ja edistämisessä.

Ihmisoikeuskeskus katsoi, ettei esityksessä tuotu esille vakuuttavia syitä sille, miksi uusi toimija olisi perustettava, eikä näyttöä siitä, mitä lisäarvoa uuden valtuutetun perustaminen toisi ikääntyneiden oikeuksien edistämiseen. Ihmisoikeuskeskus katsoi, että uuden toimijan sijaan parempi vaihtoehto olisi edelleen vahvistaa nykyisten toimijoiden, kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Ihmisoikeuskeskuksen resursseja. Ihmisoikeuskeskus kysyi lausunnossaan, mitä sellaista uusi valtuutettu voisi tuoda, mitä muut toimijat eivät jo tee tai lisäresursseilla voisi tehdä, ja onko vanhusasiavaltuutetun symbolinen arvo niin suuri, että uusi toimija on sen vuoksi tarpeen.

Ihmisoikeuskeskus totesi yhdenvertaisuusvaltuutetulla olevan toimivalta ikäsyrijintäkysymysten osalta ja että Ihmisoikeuskeskuksen omat tehtävät ovat jo nyt lähes samat kuin suunnitellulla uudella valtuutetulla. Ihmisoikeuskeskus totesi, että perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kenttä on arvioitu liian pirstaleiseksi esimerkiksi useissa oikeusturvakeinoja käsittelevissä selvityksissä, ja että eri toimijoiden toimivaltuudet ovat epäsymmetrisiä ja käytettävissä olevat oikeussuojakeinot ovat vaikeasti hahmottuvia. Ihmisoikeuskeskus myös totesi, että nykyiset ikääntyneiden oikeuksia valvovat ja edistävät toimijat työskentelevät rajallisilla resursseilla. Ihmisoikeuskeskus myös totesi, että Ihmisoikeuskeskuksen, sen ihmisoikeusvaltuuskunnan ja eduskunnan oikeusasiamiehen muodostaman kansallisen ihmisoikeusinstituution virallinen ja riippumaton asema, laajat toimivaltuudet ja verkostot tuovat merkittävää synergiaetua ja vaikuttavuutta Ihmisoikeuskeskuksen ikääntyvien oikeuksien edistämisen- ja seuranta-työlle. Lisäksi instituutio ja Ihmisoikeuskeskus ovat tiiviisti mukana kansainvälisessä yhteistyössä. Myös Ihmisoikeuskeskus huomautti, että lapsiasiavaltuutettu perustettiin ennen kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista, jolloin ei ollut olemassa perus- ja ihmisoikeustoimijaa, joka seuraisi

kaikkien väestöryhmien oikeuksien toteutumista. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun toimiston tehtävät liittyvät kiinteästi YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, eikä vastaavaa sopimusta ole vanhuksien oikeuksista. Ihmisoikeuskeskus mainitsi, että Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio muodostaa YK:n vammaisyleissopimuksen edellyttämän kansallisen rakenteen, ja totesi, että samaa mallia voitaisiin soveltaa ikääntyvien oikeuksien valvonnassa, seurannassa ja edistämässä siten, että Ihmisoikeuskeskuksen resursseja ikääntyneiden asioissa vahvistettaisiin. Myös lausuntokierrokselle lähetetty luonnos hallituksen esitykseksi laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta, jossa esitetään, että eduskunnan oikeusasiamiehelle keskitettäisiin vanhus- ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen valvonta, puoltaisi Ihmisoikeuskeskuksen mielestä vanhus- ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen valvonnan keskittämistä kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle. Ihmisoikeuskeskus myös totesi, että tällä hetkellä esimerkiksi vammaisilla henkilöillä ei ole omaa valtuutettua.

3.1.2 Kunnat ja kuntien vanhusneuvostot

Valtaosa vastanneista kuntien vanhusneuvostoista, yhteensä 79 neuvostoa, sekä valtaosa kunnista, 11 kuntaa, katsoivat, että esityksellä voidaan ainakin jossain määrin parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia, tai ilmaisi muutoin suhtautuvansa esitykseen vanhusasiavaltuutetun perustamisesta myönteisesti. Valtuutetun katsottiin voivan muun muassa tuoda painoarvoa ja näkyvyyttä esiin nousseiden asioiden käsittelyyn, seurantaan ja valvontaan sekä edistää ikääntyneiden näkökulman esiin nostamista yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Valtuutettua pidettiin tarpeellisena myös sen vuoksi, että tämä keskitetysti seuraisi nimenomaan ikääntyneiden asemaa ja olisi selkeää, keneen voisi olla yhteydessä epäkohtien osalta. Valtuutetun perustamisella nähtiin myös olevan vaikutusta siihen, että ikääntyneet nähdään tasavertaisena väestönosana.

Vanhusasiavaltuutetun perustamiseen myönteisesti suhtautuvista vanhusneuvostoista 13 katsoi, että tehtävässä onnistuminen edellyttää tiettyjen seikkojen toteutumista, kuten riittävien resurssien varmistamista valtuutetun tehtäviin, riittäviä toimivaltuuksia tai sitä, että valtuutettu onnistuu luomaan toiminnasta näkyvää, kantaaottavaa ja vaikuttavaa. Esimerkiksi Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, että esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia, edellyttäen, että vanhusasiainvaltuutetun toiminta on näkyvää, avointa, kantaa ottavaa ja vaikuttavaa. Savitaipaleen kunta totesi, että tavoitteeseen päästään, mikäli valtuutettu ei hoida työtään ainoastaan toimistosta käsin. Keiteleen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi tavoitteiden toteutuvan, jos valittavalla henkilöllä on riittävä tuntemus laista sekä ikääntyneistä. Neuvosto ehdotti, että ikääntynyt henkilö voisi olla mukana kokemusasiantuntijana, joka tietää tarkemmin mitä ikääntyneen elämä on, huomioiden alueelliset erot. Tuusulan ikäihmisten neuvosto katsoi, että erityisvaltuutettujen antamalla lausunnoilla on todellisuudessa vain pieni merkitys, ja että vanhusasiavaltuutetun

viran perustamisella on merkitystä vain siinä tapauksessa, että valtuutetulla on todelliset valtuudet puuttua ikäihmisten ongelmatilanteisiin. Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto totesi, että tehtävän onnistumiseksi vanhusasiavaltuutetulla olisi oltava riittävän laajat toimivaltuudet.

Ikaalisten vanhusneuvosto, Hartolan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hyvinkään vanhusneuvosto, Raision vanhusneuvosto ja Lahden kaupungin vanhusneuvosto ilmaisivat huolensa siitä, ovatko esityksen mukaiset valtuutetun toimivaltuudet riittävät tehtävän tavoitteiden toteutumisen kannalta. Ikaalisten vanhusneuvosto katsoi, että valtuutetun työnkuvan tulisi olla vähintään samanlainen kuin yhdenvertaisuusvaltuutetulla ja tasa-arvovaltuutetulla. Hyvinkään vanhusneuvosto katsoi, että ilman oikeutta velvoittaviin toimenpiteisiin valtuutetun tehtävä saattaisi jäädä seremonialliseksi. Raision vanhusneuvosto katsoi, että pelkkä yhteiskunnallisen keskustelijan ja havainnoijan rooli ei riitä, vaan valtuutetulla tulisi olla todellista toimivaltaa muutosten aikaansaamiseksi. Lahden kaupungin vanhusneuvoston mukaan esitetyillä tehtävillä ja valtuuksilla vanhusasiavaltuutettu on ”hampaaton”.

Viiden vanhusneuvoston lausunnon mukaan esitys ei voisi parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia. Joutsan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, ettei esityksellä tuoda mitään uutta. Virtain vanhusneuvosto katsoi, ettei esityksellä edistetä ikäihmisten asemaa ja oikeuksia ja että valtuutetun tehtävän perustamisen sijaan tulisi kehittää olemassa olevia paikallisia toimintoja. Heinolan kaupungin vanhusneuvosto totesi, ettei valtuutetulla saada apua vanhemmille ihmisille ja että valtion viranhaltija ilman päätösvaltaa on turha. Vanhusneuvosto katsoi, että kunnan sisällä vanhusneuvosto voi saada paljon paremmin asioita eteenpäin. Euran kunnan vanhusneuvosto katsoi, että esitetyt määrärahat tulisi käyttää nykyisten organisaatioiden toimintaan ja lisätä näin ikääntyneiden auttamisen vaikuttavuutta ja toimivuutta. Polvijärven kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, ettei esityksellä voida edistää ikääntyneiden asemaa, vaan se on kansanedustajien tehtävä.

Joensuun kaupungin vanhusneuvosto totesi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustaminen on vain yksi mahdollisuus vanhusten yleisten oikeuksien ja heihin kohdistuvien asenteiden parantamiseksi sekä vanhusten hoitoon ja hoivaan liittyvien yleisesti tiedossa olevien varsin vaikeiden ongelmien ratkaisemiseksi riittävän nopealla ja tehokkaalla tavalla. Vanhusneuvosto katsoi, että tärkeämpää olisi saada riittävän tehokkaat valvontatoimenpiteet vanhusten hoidon turvaamiseksi lainsäädännön edellyttämän tason mukaisesti.

3.1.3 Etujärjestöt, kansalaisjärjestöt ja asiantuntijatahot

Järjestöistä ja asiantuntijatahoista Invalidiliitto ry, Seta ry, Suomen Senioriliike Arvokkaan Vanhenehmissen Puolesta ry, Muistiliitto ry, Miina Sillanpään säätiö, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry, Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry, Vanhustyön keskusliitto- Centralförbundet för de gamlas väl ry, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry, Eläkeläiset ry, Eläkeliitto ry, Kuntaliitto ry, Förbundet

Svenska Seniorer i Finland rf, SámiSoster ry, Kansallinen senioriliitto sekä Ikävihreät ry katsoivat, että esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia, tai ilmaisivat muutoin suhtautuvansa esitykseen vanhusasiavaltuutetun perustamisesta myönteisesti.

Osa myönteisesti valtuutetun perustamiseen suhtautuneista lausunnonantajista katsoi tavoitteiden saavuttamisen riippuvan yhdestä tai useammasta seikasta. SámiSoster ry totesi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävän tosiasiallinen vaikuttavuus riippuu valtuutetun toimivaltuuksista, resursseista ja sen aikaa myöten instituutiona mahdollisesti saavuttamasta auktoriteettisesta asemasta (vahvuudesta) yhteiskunnassa. SámiSoster ry piti hallituksen esitysluonnoksesta ilmeneviä valtuutetun toimivaltuuksia varsin heikkoina ja rajallisina ja totesi, että näiden vuoksi valtuutetun rooli ikääntyneiden oikeuksien puolestapuhujana saattaa jäädä ehdotetussa muodossa vaatimattomaksi. Myös Kansallinen senioriliitto esitti huolensa vanhusasiavaltuutetun rajallisista toimivaltuuksista ja arvioi, että vanhusasiavaltuutetun roolin vaikuttavuus uhkaa jäädä käytännössä vähäiseksi. Toisaalta Kansallinen senioriliitto ilmoitti uskovansa, että vanhusasiavaltuutetun selvityksillä voidaan lisätä tietoisuutta ikääntyneiden asemasta ja että ikäihmisten asemasta saattaa tulla julkisuuteen lisää tietoa valtuutetun kautta, mikä voisi edistää ikääntyneiden oikeuksia, riippuen tosin siitä, miten tiedot vaikuttavat käytännössä toimiviin viranomaisiin. Muistiliitto ry totesi, että vanhusasiavaltuutetun toimen todellinen vaikuttavuus riippuu siitä, miten esitetty tehtäväkuva käytännössä rakennetaan, mitkä ovat työhön osoitetut resurssit sekä miten käytännön yhteistyö ikääntyneiden oikeuksia valvovien viranomaisten ja niitä edistävien tahojen sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa organisoidaan.

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare), totesi, että uusi valtuutettu voisi parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia, mikäli tehtävä suunnitellaan huolella. Huippuyksikkö totesi, että ikääntyneiden ihmisten kysymyksissä toimii jo tällä hetkellä suuri määrä eri viranomaisia, joiden työnjako ei aina ole täysin selvä. Huippuyksikkö piti tämän vuoksi erittäin tärkeänä varmistaa, että uuden valtuutetun tehtäväkuva on täysin selvä eikä päällekkäinen jo olemassa olevien viranomaisten kanssa, ja että valtuutettu tulee toimimaan erittäin läheisessä yhteistyössä näiden tahojen kanssa, tärkeimpinä eduskunnan oikeusasiamies, eduskunnan Ihmisoikeuskeskus, Valvira, aluehallintoviranomaiset ja STM. Invalidiliitto ry tunnusti vanhusasiavaltuutetun viran tarpeellisuuden ja kannatti sen perustamista, mutta tunnisti epäilyt toimintakentän hajautumisesta ja totesi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävät tulee määritellä tarkasti ja välttää päällekkäisiä tehtäviä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Svenska pensionärsförbundet rf totesi, että tarve tehostetulle eläkeläisten oikeuksien ja vanhustenhuollon toimivuuden valvonnalle on ilmeinen. Yhdistys katsoi, että esityksessä konkreettiset toimenpiteet ja se, miten vanhusasiavaltuutetun tehtävät toteutetaan, jäivät epäselviksi. Yhdistys pitkin tarpeellisenä etukäteen arvioida, miten eläkeläiset hyötyisivät vanhusasiavaltuutetun viran perustamisesta.

Ihmisoikeusliitto totesi pitävänsä tavoitetta edistää ikääntyneiden asemaa ja oikeuksia tärkeänä, mutta piti olennaisena tarkastella, onko vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustaminen tehokkain ja tarkoituksenmukaisin keino parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää heidän oikeuksiaan. Ihmisoikeusliitto totesi, että ikääntyneiden asemaa ja oikeuksia edistää jo nyt usea viranomainen, etenkin Ihmisoikeuskeskus sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu, ja että suhteellisen pienetkin lisäresurssit voisivat vahvistaa näiden instituutioiden toimintaa ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien puolesta. Ihmisoikeusliitto katsoi riskinä olevan, että uuden viranomaisen perustaminen pirstaloisi ihmisoikeusarkkitehtuuria entisestään. Ihmisoikeusliitto myös katsoi, että uuden erityisvaltuutetun perustaminen yhdelle syrjintäperusteelle kerrallaan hämärtää myös kokonaiskuvaa siitä, toteutuvatko eri ryhmien oikeusuoja ja oikeuksien edistäminen yhdenvertaisesti. Ihmisoikeusliitto myös totesi, että uuden viranomaisen perustaminen merkitsisi todennäköisesti melko pitkällistä perustamis- ja vakiintumisvaihetta verrattuna siihen, että vastaavat resurssit olisi suunnattu vahvistamaan jonkin olemassa olevan institution työtä ikääntyvien oikeuksien puolesta.

3.2 Vanhusasiavaltuutetun tehtävät ja toimivalta

Lausuntopyyynnössä lausunnonantajilta tiedusteltiin, onko heillä huomioita vanhusasiavaltuutetulle esitetyistä tehtävistä. Valtaosa lausunnonantajista ilmaisi pitävänsä valtuutetulle ehdotettuja tehtäviä hyvinä tai ei esittänyt vanhusasiavaltuutetulle esityksestä poikkeavia tehtäviä.

Moni lausunnonantaja korosti tarvetta määritellä vanhusasiavaltuutetun tehtävät tarkasti ja siten, etteivät ne olisi päällekkäisiä muiden toimijoiden kanssa. Myös yhteistyötä olemassa olevien toimijoiden kanssa pidettiin yleisesti tärkeänä, osaltaan tehtävien päällekkäisyyden välttämiseksi. Keskeisinä yhteistyötahoina lausunnoissa mainittiin muun muassa kuntien vanhusneuvostot, järjestöt, Ihmisoikeuskeskus, eduskunnan oikeusasiamies, yhdenvertaisuusvaltuutettu ja muut viranomaiset, tutkimus- ja kehittämistoimintaa harjoittavat toimijat, säätiöt sekä palveluntuottajat.

Vanhusasiavaltuutetun tiivistä yhteydenpitoa ikääntyneisiin henkilöihin ja heitä edustaviin tahoihin, kuten vanhusneuvostoihin, pidettiin tärkeänä. Useissa lausunnoissa toivottiinkin lakiin tai sen perusteluihin nimenomaista mainintaa esimerkiksi yhteydenpidosta vanhusneuvostojen kanssa. Tämän nähtiin muun muassa edistävän ikääntyneiden osallisuutta heitä koskevassa päätöksenteossa. Myös ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuutta ottaa itse yhteyttä valtuutettuun pidettiin monessa lausunnoissa tärkeänä.

Lausunnoissa otettiin kantaa myös siihen, mitkä tehtävät olisivat vanhusasiavaltuutetun toiminnassa erityisen tärkeitä. Muun muassa ikääntyneiden aseman ja oikeuksien toteutumisen seuranta mainittiin monissa lausunnoissa tärkeänä tehtävänä. Moni lausunnonantaja ilmoitti myös pitävänsä tär-

keänä sitä, että vanhusasiavaltuutettu toisi yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin ikääntyneiden näkökulmaa ja oikeuksia sekä havaitsemiaan epäkohtia. Myös vaikuttamista lainsäädäntöön ja päätöksentekoon pidettiin tärkeänä. Aktiivista ja selkeää viestintää ja tiedottamista sekä tiedon tuottamista ja jakamista esimerkiksi ikääntyneiden oikeuksista ja niiden toteutumisesta sekä palveluista pidettiin tärkeänä. Osassa lausuntoja esitettiin, että valtuutetun nimenomaisena tehtävänä olisi myös ohjeiden ja neuvojen antaminen.

Melko pieni osa lausunnonantajista katsoi, että valtuutetun tulisi voida suorittaa laillisuusvalvontatehtäviä ja tehdä velvoittavia päätöksiä. Osa lausunnonantajista myös piti tärkeänä, että valtuutetulla olisi pääsy salassa pidettävään tietoon.

Yksittäisinä erityiskysymyksinä, joihin vanhusasiavaltuutetun toivottiin kiinnittävän huomiota, lausunnoissa mainittiin muun muassa digitaaliset palvelut ja niiden saatavuus ja saavutettavuus ikääntyneille, ikääntyneiden sosiaali- ja terveystalveluiden laadun edistäminen ja hyvien hoitokäytäntöjen levittäminen, ikääntyneiden hyvinvointi, ikääntyneitä koskeviin asenteisiin vaikuttaminen sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen. Moni lausunnonantaja piti tärkeänä myös sitä, että valtuutettu huomioi tehtävässään ikääntyneiden väliset yksilölliset ja alueelliset erot.

3.2.1 Viranomaiset

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ja Pohjois-Suomen aluehallintovirasto ilmoittivat nimenomaisesti pitävänsä hyvänä sitä, ettei vanhusasiavaltuutetulle ole esitetty tehtäväksi yksittäisten kanteluiden käsittelyä ja selvittämistä. Myöskään muut viranomaistahot eivät esittäneet valtuutetulle valvontatehtäviä.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Valvira, Lapin aluehallintovirasto, sosiaali- ja terveysministeriö lausuiivat pitävänsä tärkeänä vanhusasiavaltuutetun tehtävänä herättää yhteiskunnallista keskustelua ja tuoda esiin epäkohtia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi, että vanhusasiavaltuutetun erityisenä roolina tulisi olla arvioida erityisesti ikääntyneiden asemaan liittyvän lainsäädännön ja sen toimeenpanon toimivuutta laaja-alaisesti. Tutkimustiedon hyödyntäminen ja tarvittaessa lisäselvitysten teettäminen voi tuoda vanhusasiavaltuutetulle tarvittavan tietopohjan, jolloin valtuutetun suositukset ja kannanotot voivat tuoda merkittävää lisäarvoa vanhusten asemasta käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ilmoitti pitävänsä kokemuksensa perusteella hyvänä, että vanhusasiavaltuutetulle on asetettu tehtäväksi tuoda kehittämissuhteita valtioneuvostolle vuosittain sekä eduskunnalle joka eduskuntakaudella.

Valvira, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto ja tietosuojavaltuutettu pitivät tärkeänä valtuutetun tiedotustehtävää. Valtioneuvoston oikeuskansleri, Valvira ja Lapin aluehallintovirasto totesivat, että myös vanhusasiavaltuutetun tehtävistä on tiedotettava laajasti muun muassa

eri viranomaisten tehtävien selkeyttämiseksi. Tietosuojavaltuutettu katsoi, että vanhusasiavaltuutettu voisi tiedottamisella muun muassa edunvalvontavaltuutuksesta edistää ikääntyneiden ihmisten tiedollisia ja taloudellisia oikeuksia ja piti valtuutetun tehtävää erittäin tärkeänä siltä osin kuin valtuutetun tehtävänä on tuottaa tietoa myös ikääntyneille henkilöille muiden tahojen lisäksi. Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoi, että tiedotuksen edistämistä koskevaa tehtävää tulisi lakiesityksessä täsmentää siten, että vanhusasiavaltuutettu edistää tiedotusta sekä välittää ikääntyneiden asemaa ja oikeuksia koskevaa tietoa päätöksentekoa, lain valmistelua ja muuta vanhusten oikeuksien ja aseman edistämistä koskevaa tehtävää tai viranomaista varten.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoi, että lainsäädännön seurannan lisäksi valtuutetun yhdeksi tehtäväksi tulisi nimenomaisesti säätää osallistuminen vanhusten oikeuksia ja palveluja koskevan lainsäädännön valmisteluun. Aluehallintovirasto myös esitti, että valtuutetun tehtäviin tulisi lisätä ikääntyneiden oikeuksien edistäminen ja ikääntyneiden elinolosuhteiden seuraaminen. Aluehallintovirasto ehdotti, että vanhusasiavaltuutetulla olisi velvollisuus toimittaa tehtävässään tietoonsa tulleet ikääntyneiden oikeuksien loukkaamista koskevat epäkohdat tai epäsuotuisat ilmiöt tiedoksi esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehelle. Aluehallintovirasto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi erityisesti kiinnittää huomiota palvelujen varassa olevien ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden oikeuksien seurantaan ja edistämiseen.

Myös Itä-Suomen aluehallintovirasto piti tärkeänä sitä, että vanhusasiavaltuutettu edistää vanhusten oikeuksien toteutumista ja varmistaa vanhusten oikeuden ja aseman otettavan huomioon lainsäädännössä ja päätöksenteossa.

Lausunnoissa tuotiin esiin myös erilaisia ilmiöitä, joihin vanhusasiavaltuutetun toivottiin kiinnittävän huomiota. Valvira totesi, että digitalisaation kehittyessä on tärkeä varmistaa, että ikääntyneiden erityistarpeet ja mahdollisuudet hoitaa asioita, osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja saada tietoa turvataan. Lisäksi Valvira katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävässä tulisi korostaa ikääntyneiden elämänlaadulle tärkeitä tekijöitä, eli yksilöllisyyttä, dialogista vuorovaikutusta ja luottamusta. Valvira myös esitti, että vanhusasiavaltuutettu voisi osallistua yhteistyössä eri viranomaisten kanssa sote-palvelujen sisällön ja laadun kehittämistyöhön esimerkiksi hyvien käytänteiden kautta ja totesi, että vanhusasiavaltuutetun lausunnot ja kannanotot hyvistä käytänteistä toimisivat sote-palveluissa erityisesti palvelujen järjestäjän, tuottajan ja henkilöstön päätöksenteon sekä omavalvonnan tukena. Itä-Suomen aluehallintovirasto esitti, että vanhusasiavaltuutettu voisi julkaista vuosittain vanhusbarometria, jossa selvitettäisiin, mitä vanhusten mielestä kuuluu hyvään elämään ja miten nämä asiat toteutuvat vanhusten elämässä. Aluehallintovirasto esitti lisäksi, että vanhusasiavaltuutettu voisi kiinnittää huomiota vanhusten taloudelliseen tilanteeseen siitä näkökulmasta, onko kaikilla vanhuksilla yhdenvertainen taloudellinen mahdollisuus palveluihin.

Yhteistyötä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa pidettiin vanhusasiavaltuutetun toiminnassa yleisesti tärkeänä. Valvira piti tärkeänä, että vanhusasiavaltuutettu ja valvontaviranomaiset tekisivät heti lain voimaantultua järjestelmällistä ja tiivistä yhteistyötä sopiakseen selkeästi keskinäisestä tehtävänjaosta, tiedon kulusta sekä yhteistyön muodoista. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto korosti valtuutetun tärkeää tehtävää yhteistyön rakentajana ja välittäjänä viranomaisten, vanhusneuvostojen, järjestöjen, yrityssektorin, median ja kansalaisten välillä. Myös Itä-Suomen aluehallintovirasto katsoi, että valtuutetun toiminnassa viranomaisyhteistyön ja yhteistyön edistäminen on tärkeää. Samoin Lapin aluehallintovirasto totesi olevan tärkeää, että valtuutetun ja vanhusten asemaan ja oikeuksiin vaikuttavien toimijoiden välille muodostuvat hyvät yhteistyörakenteet.

Myös yhteydenpitoa ikääntyneisiin ja heitä edustaviin tahoihin pidettiin laajasti tärkeänä. Oikeuskansleri ehdotti, että valtuutetun tehtäviä koskevaan lain 3 § 2 momenttiin lisättäisiin kohta, jonka mukaan valtuutettu pitää yhteyttä ikääntyneisiin ja ikääntyneitä edustaviin tahoihin ja välittäisi heiltä saamaansa tietoa. Oikeuskansleri katsoi, että vanhusasiavaltuutetun nimenomainen säännökseen kirjattu velvoite pitää yhteyttä ikääntyneisiin ja heitä edustaviin tahoihin sekä välittää heiltä saamaansa tietoa varmistaen ikääntyneiden mielipiteiden ja kokemusten kuulemista ja edistäisi heidän mahdollisuuksiensa osallistua ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Tämä toteuttaisi perustuslain 14 §:n 4 momentissa julkiselle vallalle asetettua velvoitetta edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Eduskunnan oikeusasiamies ja Ihmisoikeuskeskus totesivat, että esitysluonnoksessa painotetaan yhteydenpitoa ikääntyneiden henkilöiden kanssa, mutta luonnoksessa ei tuoda esille, miten tämä olisi tarkoitus toteuttaa. Ihmisoikeuskeskus katsoi, että esimerkiksi kunnallisten tai maakunnallisten vanhusneuvostojen äänen kuuluminen olisi tärkeää, mutta se ei nyt luonnoksesta näy.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto esitti, että vanhusasiavaltuutetulle säädettäisiin velvollisuus laatia toimintasuunnitelma, kuten lapsiasiavaltuutettua koskevassa laissa on säädetty. Itä-Suomen aluehallintovirasto esitti, että vanhusasiavaltuutettu määrittelisi toimintansa painopistealueet esimerkiksi vuosittain yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Päällekkäisten tehtävien välttämistä suhteessa muihin viranomaisiin pidettiin monissa lausunnoissa olennaisena. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto totesi pitävänsä tärkeänä sitä, että valtuutetun tehtävät ja toimivaltuudet eivät ole päällekkäisiä muiden valvontaviranomaisten kanssa eikä hallituksen esityksellä puututa olemassa olevien viranomaisten tehtäviin ja toimivaltuuksiin. Myös Itä-Suomen aluehallintovirasto totesi, että päällekkäisyys suhteessa muihin viranomaisiin on huomioitava. Valvira totesi, että päällekkäisten tehtävien hoitamista tulee välttää muun muassa Ihmisoikeuskeskuksen kanssa ja että epäselvyyksien välttämiseksi tehtävän jako on syytä kirjata selkeästi ja riittävällä tarkkuudella ja siitä tulee tiedottaa laajasti.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi lausunnossaan, että suhteessa oikeusasiamiehen tehtäviin ehdotetussa luonnoksessa ei ole varsinaisesti päällekkäisyyttä, vaikkakin oikeusasiamiehen tehtäviin kuuluu myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistäminen. Oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että valtuutetulle osoitetut tehtävät olisivat kokonaisuudessaan lähes samat kuin Ihmisoikeuskeskukselle lailla määrätty tehtävät. Oikeusasiamies totesi myös olevan selvää, että uuden valtuutetun toiminta tulisi olemaan päällekkäistä muiden toimijoiden kanssa. Oikeusasiamies kuvasi lausunnossaan omia ja Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviä vanhusten oikeuksien toteutumisen valvonnassa ja edistämässä ja totesi, että oikeusasiamiehellä on kattavat tiedonsaantioikeudet sekä laajat toimivaltuudet ryhtyä toimenpiteisiin havaitsemiensa epäkohtien poistamiseksi. Oikeusasiamies mainitsi myös toimista, joilla oikeusasiamiehen ja Ihmisoikeuskeskuksen yhteistyössä tekemää työtä vanhusten oikeuksien valvonnassa ja edistämässä on pystytty tehostamaan merkittävästi viime vuosina. Lisäksi oikeusasiamies totesi, että tällä hetkellä lausunnolla olevassa luonnoksessa hallituksen esitykseksi laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta esitetään, että eduskunnan oikeusasiamiehelle keskitettäisiin lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen valvonta.

Myös Ihmisoikeuskeskus totesi, että vanhusasiavaltuutetulle osoitetut tehtävät ovat lähes täysin samanlaiset kuin Ihmisoikeuskeskukselle lailla määrätty tehtävät. Ihmisoikeuskeskus katsoi, että lakiesityksessä olisi pitänyt selkeästi analysoida, miten vanhusasiavaltuutetun toiminta on tarkoitus sovittaa yhteen Ihmisoikeuskeskuksen ikääntyneiden henkilöiden oikeuksia koskevan toiminnan ja rakenteiden kanssa ja että valtuutetun tehtäviä määriteltäessä on syytä ottaa huomioon kaikki jo olemassa olevat seurantatehtävät ja käynnissä oleva perus- ja ihmisoikeuksien seurannan kehittämistyö. Ihmisoikeuskeskus katsoi, ettei tarvetta perustaa uusi toimija voida perustella ainakaan seurannan tarpeella, eikä tarpeella luoda uusi yhteiskunnallinen toimija ja keskustelija. Ihmisoikeuskeskus totesi, että oikeuksien seuranta on sen keskeinen lakisääteinen tehtävä ja että Ihmisoikeuskeskus seuraa ja kehittää aktiivisesti myös ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Ihmisoikeuskeskus totesi kokemuksensa osoittaneen, että laajamittainen oikeuksien toteutumisen seuranta edellyttää syvällistä käsitystä ja tietoa ikääntyneitä koskevan lainsäädännön lisäksi yleisistä yhteiskunnan rakenteista, perus- ja ihmisoikeuksista ja niihin liittyvistä mekanismeista, erityislainsäädännöstä ja oikeuksien käytännön toteutumisesta ja oikeussuojan keinoista. Ihmisoikeuskeskus katsoi, että seuranta edellyttää ihmisoikeustutkimusmetodien hallintaa ja se toteutuu parhaiten kontekstissa, jossa muutoinkin seurataan oikeuksien toteutumista. Yhteiskunnallisen keskustelun osalta Ihmisoikeuskeskus totesi, että keskustelua vanhusten tilanteesta ovat pitäneet yllä vanhustutkimus ja vanhusalan järjestöt ja että erityisesti vanhusalan tutkijat ovat aktiivisesti tuoneet tutkittua tietoa mukaan ikääntyneitä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Myös Ihmisoikeuskeskus ja eduskunnan oikeusasiamies osallistuvat keskusteluun omista lähtökohdistaan ja toiminnassaan saamansa tiedon pohjalta.

Ihmisoikeuskeskus kuvasi lausunnossaan työtään ikääntyneiden oikeuksiin liittyen sekä kuvasi uusimpia hankkeitaan tässä työssä. Ihmisoikeuskeskus totesi mandaattinsa olevan yleinen ja koskevan kaikkia perus- ja ihmisoikeuksia ja kaikkia väestöryhmiä. Ihmisoikeuskeskuksen ikääntyneiden oikeuksia koskeva työ on vakiintunut, ja Ihmisoikeuskeskus on laajalti verkostoitunut ikääntyneiden oikeuksien parissa toimivien eri tahojen kanssa. Vammaisten oikeuksien seuranta ja edistäminen on ollut jo vuodesta 2016 ihmisoikeuskeskuksen erityistehtävä yhdessä oikeusasiamiehen kanssa ja vuonna 2018 Ihmisoikeuskeskus sai yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa lisärahoitusta ikääntyvien oikeuksien edistämiseen ja valvontaan.

3.2.2 Kunnat ja kuntien vanhusneuvostot

Useimmat kunnat ja kuntien vanhusneuvostot ilmoittivat olevansa tyytyväisiä vanhusasiavaltuutetulle esitettyihin tehtäviin tai eivät esittäneet esityksestä merkittävästi poikkeavia uusia tehtäviä vanhusasiavaltuutetulle.

Osa kunnista ja vanhusneuvostoista katsoi esityksestä poiketen, että valtuutetulle tulisi antaa myös valvontatehtäviä tai että tämän tulisi voida puuttua suoraan havaitsemiinsa epäkohtiin esimerkiksi sitovin päätöksin tai toimintaohjein. Tällä kannalla olivat Oulun kaupungin vanhusneuvosto, Laukaan kunnan vanhusneuvosto, Lahden kaupungin vanhusneuvosto, Vaasan vanhusneuvosto, Joensuun vanhusneuvosto, Virtain vanhusneuvosto, Nokian kaupungin vanhusneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto, Kaavin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hyvinkään vanhusneuvosto, Hartolan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Parkanon kaupungin vanhusneuvosto ja Kruunupyyn vanhusneuvosto. Vantaan vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetulla tulisi olla velvollisuus antaa tarpeen vaatiessa kunnalle, muulle julkishallinnolle tai yksityiselle toimijalle nootti toiminnastaan, mikäli niiden toiminnassa on nähtävästi selkeitä puutteita ikäihmisten oikeuksissa tai asemassa. Valkeakosken kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi voida ilmoittaa toiselle viranomaiselle havaitsemastaan epäkohdasta sekä saada tältä viranomaiselta selvitys siitä, mihin toimiin on ilmoituksen johdosta ryhdytty. Laukaan kunnan vanhusneuvosto ja Puumalan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoivat, että vanhusasiavaltuutetun tulisi valvoa ikäsyrajintää. Lahden kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että valtuutetun tulisi voida myös edistää ryhmäkanteita. Savitaipaleen kunta toivoi vanhusasiavaltuutetun kiinnittävän huomiota myös siihen, ovatko hoitoa ja hoivaa tarvitsevat ikäihmiset oikeassa paikassa saamassa hoitoa. Joroisten kunnan vanhusneuvosto kysyi, voisiko vanhusasiavaltuutetulla olla päätösvaltaa.

Huittisten kaupungin vanhusneuvosto ja Savitaipaleen kunta katsoivat, että valtuutetulla tulisi olla oikeus tehdä tarkastuskäyntejä esimerkiksi hoitolaitoksiin. Lisäksi Huittisten kaupungin vanhusneu-

vosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi olla ikääntyneiden etuja laajemmin edistävä toimija, kuten Norjan vanhusvaltuutettu, ja esitti, että eduskunnan oikeusasiamieheltä delegoitaisiin tehtäviä vanhusasiavaltuutetulle. Iisalmen kaupungin ikäihmisten neuvoston mielestä vanhusasiainvaltuutetun tehtävässä tulisi olla laajenevat oikeudet ja valtuudet.

Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Vantaan vanhusneuvosto, Vaasan vanhusneuvosto ja Savitaipaleen kunta katsoivat tarpeelliseksi myöntää valtuutetulle esitettyjä laajemmat tiedonsaantioikeudet, eli esimerkiksi pääsyn salassa pidettäviin tietoihin. Helsingin vanhusneuvosto katsoi tarpeelliseksi arvioida tiedonsaantioikeuksia ja selvittää, miten lapsiasiavaltuutettu on kokenut oman toimivaltansa rajat. Helsingin vanhusneuvosto arvioi, että vaikkei valtuutettu olisi valitusinstanssi yksittäisissä asioissa, johtopäätösten tekemiseen laaja tiedonsaantioikeus voisi olla tarpeen. Hyvinkään vanhusneuvosto totesi yleisesti, että vanhusasiainvaltuutetun perustehtävää olisi esityksen mukaisilla valtuuksilla vaikea hoitaa ja katsoi, että vanhusasiainvaltuutetun pitäisi valvoa ylipäätänsä vanhuksia koskevien lakien ja asetusten noudattamista sekä tiedottamista vanhus- ja eläkeläisjärjestöille. Vantaan vanhusneuvoston mielestä vanhusasiavaltuutetulla pitää olla tiedonsaantioikeus julkisten viranomaisten ja yksityisten toimijoiden salassa pidettäviin tietoihin, jotta vanhusasiavaltuutettu pystyy nostamaan huomioita ikäihmisiä koskevista kysymyksistä julkiseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon.

Moni lausunnonantaja toi lausunnossaan esiin näkemyksiään siitä, mitkä vanhusasiavaltuutetulle esitetyistä tehtävistä olisivat erityisen tärkeitä tai miten vanhusasiavaltuutetun toivottiin esitettyjä tehtäviä hoitavan. Osassa lausuntoja esitettiin myös nimenomaista lisäystä tietystä tehtävästä lakiin tai tiettyjen seikkojen lisäämistä lain perusteluihin.

Yhteydenpitoa ja yhteistyötä ikääntyneiden itsensä, kuntien vanhusneuvostojen ja ikääntyneiden oikeuksien puolesta toimivien tahojen kanssa nostivat keskeisenä seikkana esiin Muuramen vanhus- ja vammaisneuvosto, Enontekiön kunnan vanhusneuvosto, Ikaalisten vanhusneuvosto, Raision vanhusneuvosto, Seinäjoen kaupungin vanhusneuvosto, Porin vanhusneuvosto, Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Pellon kunnan ikäneuvosto, Kauhajoen vanhusneuvosto, Ruokolahden kunnan vanhusneuvosto, Sastamalan kaupungin vanhusneuvosto, Padasjoen vanhus- ja vammaisneuvosto, Närpiön vanhusneuvosto, Paltamon vanhus- ja vammaisneuvosto, Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto, Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kempeleen kunta, Saarijärven kaupunki, Enonkosken kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Keiteleen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Riihimäen vanhusneuvosto, Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto, Hattulan kunnan vanhusneuvosto, Ruskon vanhus- ja vammaisneuvosto, Someron vanhusneuvosto, Posion kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Ilomantsin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Oulun kaupungin vanhusneuvosto, Humppilan kunta, Vaasan vanhusneuvosto, Huittisten kaupungin vanhusneuvosto, Valkeakosken kaupungin vanhusneuvosto, Puumalan kunnan vanhus-

ja vammaisneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Laukaan kunnan vanhusneuvosto, Kuusamon vanhusneuvosto ja Lahden kaupungin vanhusneuvosto.

Osa lausunnonantajista myös katsoi, että yhteydenpidon tulisi näkyä vanhusasiavaltuutetun tehtävässä selkeämmin joko lain tasolla tai lain perusteluissa. Esimerkiksi Raision vanhusneuvosto katsoi, että lakisääteiset vanhusneuvostot tulisi kytkeä kiinteämmin vanhusasiavaltuutetun tehtäviin ja että yhteistyötä vanhusneuvostojen ja eläkeläisjärjestöjen kanssa tulisi korostaa vanhusasiavaltuutetun tehtävässä selkeämmin mitä lakiehdotuksessa on esitetty. Porin vanhusneuvosto esitti lakiin lisättäväksi valtuutetun tehtäviä koskevaksi 7 kohdaksi, että valtuutettu edistää yhteistyötä ja vuorovaikutusta maakuntien (tulevat hyvinvointialueet) ja kuntien lakisääteisten vanhusneuvostojen kesken. Porvoon kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että valtuutetun tehtävänä tulisi olla vanhusneuvostojen aseman vahvistaminen. Kuusamon vanhusneuvosto totesi, että vanhusasiavaltuutetun toivotaan jalkautuvan ikäihmisten joukkoon ja heidän asioitaan ajavien pariin kuulemaan toiveita ja arvioimaan nykytilaa ja että valtuutettu ei saa jäädä toimistoon johtamaan omaa organisaatiotaan.

Hattulan kunnan vanhusneuvosto piti tärkeänä, että kansalaiset voisivat olla suoraan yhteydessä vanhusasiamieheen esimerkiksi aloitteiden muodossa tai jonkinlaisen palautejärjestelmän kautta. Myös Kangasalan vanhusneuvosto piti tärkeänä sitä, että myös yksityishenkilö voisi ottaa yhteyttä valtuutettuun. Raahan kaupungin vanhusasiainneuvosto katsoi, että ikääntyneitä edustaville tahoille on luotava mahdollisuus ottaa yhteyttä vanhusasiavaltuutettuun.

Moni lausunnonantaja piti tärkeänä, että vanhusasiavaltuutettu osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun tuoden esiin epäkohtia tai hyviä käytäntöjä. Tästä lausuivat Muuramen vanhus- ja vammaisneuvosto, Espoon kaupunki, Paltamon vanhus- ja vammaisneuvosto, Liperin kunnan ikäihmisten neuvosto, Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hankasalmen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kihniön kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Loimaan kaupungin vanhusneuvosto, Helsingin vanhusneuvosto, Kaavin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Ikaalisten vanhusneuvosto, Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Saarijärven kaupungin vanhusneuvosto Enonkosken kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto, Sodankylän kunnan vanhusneuvosto, Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto. Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto ja Hankasalmen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto myös toivoivat, että vanhusasiavaltuutettu edistäisi ikääntymiselle tai ikääntyneille myönteistä asenneilmapiiriä. Kaarinan vanhus- ja veteraanineuvosto toivoi, että vanhusasiavaltuutettu tuottaisi konkreettisia ja käytännönläheisiä avauksia.

Lainvalmisteluun tai muuhun päätöksentekoon osallistumista tai muutoin ennakkollista vaikuttamista ilmoittivat pitävänsä tärkeänä Espoon kaupunki, Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Närpiön vanhusneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hattulan kunnan vanhusneuvosto,

Loimaan kaupungin vanhusneuvosto, Humppilan kunta, Keuruun vanhusneuvosto, Pomarkun vanhusneuvosto, Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto, Sallan kunnan vanhusneuvosto, Saarijärven kaupungin vanhusneuvosto, Kangasniemen vanhus- ja vammaisneuvosto, Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto, ja Mikkelin kaupungin vanhusneuvosto. Närpiön vanhusneuvosto esitti, että vanhusasiavaltuutetulle tulisi aina varata tilaisuus lausua lainsäädännöstä, joka koskettaa ikääntyneiden arkea. Seinäjoen kaupungin vanhusneuvosto toivoi valtuutetulta käytännön tason edunvalvontaa yhdessä lakeja säätevien sekä kunnallisen tason virkamiesten kanssa esimerkiksi omaishoitoon liittyvissä kysymyksissä. Moni lausunnonantaja piti myös tärkeänä ikääntyneiden osallisuuden edistämistä ja sitä, että ikääntyneiden ääni tulisi paremmin kuuluviin päätöksenteossa.

Vanhusasiavaltuutetun tehtävissä tiedon jakamista ja tiedotusta esimerkiksi vanhusten oikeuksista tai niiden toteutumisesta sekä tiedonkulun edistämistä pitivät tärkeinä Ypäjän vanhusneuvosto, Porin vanhusneuvosto, Liperin kunnan ikäihmisten neuvosto, Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kempeleen kunta, Saarijärven kaupunki, Sodankylän kunnan vanhusneuvosto, Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Someron vanhusneuvosto, Posion kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Humppilan kunta, Keuruun vanhusneuvosto, Kuusamon vanhusneuvosto, Laukaan kunnan vanhusneuvosto ja Huittisten kaupungin vanhusneuvosto. Lisäksi Kangasalan vanhusneuvosto ja Valkeakosken kaupungin vanhusneuvosto katsoivat, että valtuutetun tulisi tarjota neuvontaa ja ohjausta yksityishenkilöille esimerkiksi heidän oikeuksistaan. Loimaan kaupungin vanhusneuvosto toivoi myös hyvin onnistuneiden paikallisten toimintojen ja kokeilujen välittämistä eteenpäin. Kangasalan vanhusneuvosto toivoi, että vanhusasiavaltuutettu olisi laajasti esillä ja että hänen laatimansa raportit, lausunnot ja aloitteet olisivat helposti saavutettavissa ja löydettävissä.

Seurantatehtävät koskien ikääntyneiden olosuhteita, heitä koskevaa päätöksentekoa, oikeuksien toteutumista tai hoidon valvontaa mainitsivat lausunnossaan Riihimäen vanhusneuvosto, Limingan kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Loimaan kaupungin vanhusneuvosto, Iloimantsin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Helsingin vanhusneuvosto, Hankasalmen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto ja Muuramen vanhus- ja vammaisneuvosto. Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto totesi, että yksilöllisten tarpeiden sekä toisaalta yhteiskunnan ja yhteisöjen laadun ja toiminnan kohtaantokysymykset ovat keskeisiä seurannan ja vaikuttamisen kohteita.

Osa kunnista ja vanhusneuvostoista totesi, että vanhusasiavaltuutetun tehtäviä määriteltäessä olisi keskeistä välttää päällekkäisyyttä olemassa olevien toimijoiden tehtävien kanssa. Tämän mainitsivat Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto, Loimaan kaupungin vanhusneuvosto ja Keuruun vanhusneuvosto. Esimerkiksi Keuruun vanhusneuvosto totesi, että val-

voja ja lausunnon antajia on jo riittävästi ja että tarvitaan päättäjiä ja sitovien toimintaohjeiden antajia. Vanhusneuvoston mukaan päällekkäinen valvonta vie paljon aikaa ja resurssia sen sijaan, että käytännön toteuttavaan työhön olisi aikaa.

Monessa lausunnossa mainittiin myös temaattisista kysymyksistä, jotka toivottiin otettavan huomioon vanhusasiavaltuutetun työssä. Esimerkiksi useat kunnat ja vanhusneuvostot katsoivat, että vanhusasiavaltuutetun tulisi tehtävässään huomioida ikääntyvien erilaiset tarpeet sekä alueelliset erot. Näistä kysymyksistä lausuivat Seinäjoen kaupungin vanhusneuvosto, Kauhajoen vanhusneuvosto, Padasjoen vanhus- ja vammaisneuvosto, Polvijärven kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Saarijärven kaupunki, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Huittisten kaupungin vanhusneuvosto, Keiteleen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kannonkosken kunta, Sodankylän kunnan vanhusneuvosto, Posion kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Hartolan vanhus- ja vammaisneuvosto sekä Ikaalisten vanhusneuvosto. Rääkkylän vanhusneuvosto esitti, että valtuutettu edistäisi yhteneväisten valtakunnallisten ohjeiden tekemistä vanhusten palveluiden tuottamiseen ja neuvontaan ja seuraisi ohjeiden toteuttamista. Pellon kunnan ikäneuvosto painotti tasa-arvon edistämistä koko maassa, todeten, että palvelut on turvattava kotona kaukana palveluista asuville vanhuksille samalla tavalla kuin kuntakeskuksissa ja niiden lähellä asuville. Sodankylän kunnan vanhusneuvosto piti tärkeänä alueellista tasa-arvoisuutta ja totesi, että esimerkiksi Lapissa matkat ovat pitkiä eivätkä digimahdollisuudet ole läheskään kaikille tuttuja.

Muita seikkoja, joita vanhusasiavaltuutetun toivottiin huomioivan, olivat kielellisten oikeuksien toteutuminen (Närpiön vanhusneuvosto, Kruunupyyn vanhusneuvosto, Enontekiön kunnan vanhusneuvosto) sekä selkokieliyys viranomaisyhteistyössä (Enontekiön kunnan vanhusneuvosto), digitaaliset palvelut ja niiden saatavuus sekä ikääntyneen väestön digitaidot (Lemin kunta, Humppilan kunta, Keuruun vanhusneuvosto), ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, asuminen ja ympäristö (Närpiön vanhusneuvosto, Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto, Saarijärven kaupunki, Ikaalisten vanhusneuvosto, Seinäjoen kaupungin vanhusneuvosto, Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto), ikääntyneiden syrjäytyminen ja yksinäisyys (Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto, Helsingin vanhusneuvosto) sekä lähipalveluiden saatavuuden turvaaminen ja köyhyyserojen kaventaminen (Enontekiön kunnan vanhusneuvosto).

Myös vanhusasiavaltuutetun kertomuksista esitettiin lausuntoja. Espoon kaupunki katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi esittää vuosittain valtioneuvostolle annettava kertomus myös eduskunnalle. Valkeakosken kaupungin vanhusneuvosto piti tarpeellisena eduskuntakertomuksen antamista kerran vuodessa.

Helsingin kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävät olivat liian laajat ja niitä tulisi rajata. Neuvosto totesi, että jos tehtävän ajatellaan koskevan kaikkia yli 65-vuotiaita, tehtäväkenttään kuuluisi lähes joka neljäs suomalainen. Lisäksi neuvosto totesi, että niin sanotut vanhuspalvelut ovat keskeisessä asemassa vasta elämän viimeisinä vuosina, yleensä keskimäärin 85 ikävuodesta lähtien, ja katsoi, että ne eivät saisi viedä liian suurta osaa valtuutetun resursseista. Sallan kunnan vanhusneuvosto totesi, että esitettyjä tehtäviä on paljon ja kysyi, riittävätkö valtuutetun henkilöstö ja resurssit niiden hoitamiseen. Oulun kaupungin vanhusneuvosto totesi, että ikääntymisen eri vaiheissa olevien tarpeet, edut ja oikeudet saavat erilaisen tärkeysjärjestyksen ja kysyi, olisiko tarpeellista miettiä valtuutetun työnkin helpottamiseksi, minkä ikäisten iäkkäiden asioita valtuutettu ensisijaisesti ajaa.

Luodon kunnan vanhusten ja toimintarajoitteisten neuvosto katsoi jääneen epäselväksi, miten valtuutetun työtä toteutetaan.

3.2.3 Etujärjestöt, kansalaisjärjestöt ja asiantuntijatahot

Osa lausunnonantajista ehdotti, että vanhusasiavaltuutetun tulisi esitettyjen tehtävien lisäksi antaa ohjeita ja neuvoja. SámiSoster ry katsoi, että lain 3 § 2 momentissa ehdotettuun tehtäväluetteloon tulisi lisätä uusi kohta opastamisesta ja neuvojen antamisesta yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviä mukaillen. Seta ry katsoi, että mahdollisuus lisätä ikääntyneiden oikeuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen turvaaminen vanhusasiavaltuutetun tehtäviin tulisi selvittää. Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI esitti, että neuvontaoikeus kirjattaisiin nimenomaisesti lakiin, mutta se ei koskisi yksittäistapauksellista neuvontaa vaan yleisluonteisten suositusten antamista. Eläkeliitto ry ehdotti lain 3 §:ään lisättäväksi seitsemännen kohdan, jossa säädettäisiin vanhusasiavaltuutetun tehtävästä edistää iäkkäiden tietoisuutta omista oikeuksistaan.

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare) lisäisi vanhusasiavaltuutetun tehtäväksi tutkimuksen seurannan, sillä tutkimustietoon kaikkein luotettavin ja parhaiten testattu tiedon laji, joka on syytä ottaa erityisesti huomioon, kun valtuutettu tekee ehdotuksia ja lausuntoja muille viranomaisille ja päätöksentekijöille.

Osa lausunnonantajista katsoi, että valtuutetun tulisi voida tehdä tarkastuksia tai muutoin suorittaa valvontatehtäviä. SámiSoster ry katsoi, että valtuutetulle tulisi antaa laajat tiedonsaantioikeudet sekä oikeudet tarkastusten tekemiseen vanhustenhuollossa. Järjestö myös katsoi olevan syytä harkita, tulisiko valtuutetun toimivaltaan kuulua vanhuspalvelulain (laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista, 980/2012) noudattamisen valvontaa. Järjestö katsoi, että joka tapauksessa vanhusasiavaltuutetun tehtäviin pitäisi tavalla tai toisella sitoa van-

huspalvelulain tavoitteiden ja säännösten toteutumisen edistäminen, sillä vanhushuolulaki on keskeisin ikääntyneiden oikeuksia turvaava säädös. Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:n EKL Oulun Piiri ry totesi, että muun muassa vanhushuolulain noudattamisen valvonta on usein epäonnistunut ja että tarvitaan voimakas viranomaislainen, jolla tulee olla riittävästi valtuuksia ja jonka tulee voida esittää toimenpiteitä, joilla taataan vanhusten asema tasavertaisina kansalaisina maassamme. Kansallinen senioriliitto totesi lausunnossaan, ettei ole varma, riittävätkö valtuutetun keinot todelliseen vaikuttamistyöhön. Järjestö totesi, ettei valtuutettu voi käytännössä tehdä itse juuri mitään, jos ikäihminen ottaa häneen yhteyttä kokemastaan epäkohdasta.

Kuntaliitto ry:n mielestä lakiin tulisi nimenomaisesti kirjata se, ettei vanhusasiavaltuutettu ratkaise kanteluita. Vaikka säädöskohtaisissa perusteluissa tämä todetaan, Kuntaliitto ry katsoi, että ikääntyneiden oikeuksien toteutumisen edistäminen tehtävänä voi sisältää riskin sille, että vanhusasiavaltuutetusta tulee käytännössä yksi uusi valvontaviranomaislainen. Myös mikäli virkaan valitulla henkilöllä on aikaisempaa kokemusta valvontaviranomaisena toimimisesta, voisi se vaikuttaa siihen, että tehtävän suorittaminen sisältäisi tosiasiallisesti valvovan viranomaisen luonteisia kannanottoja. Riski valvontaviranomaisluonteiselle toiminnalle olisi Kuntaliiton mukaan olemassa siitakin näkökulmasta, että hallituksen esityksessä kuvatuissa kansainvälisissä esimerkeissä vanhusasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu myös valvontaviranomaisen tehtäviä. Tähän voisi olla Kuntaliitto ry:n näkemyksen mukaan vaikea puuttua vanhusasiavaltuutetun itsenäisyyden vuoksi.

Useat lausunnonantajat pitivät tärkeänä, että vanhusasiavaltuutettu kuulee ikääntyneitä ja heitä edustavia tahoja sekä tekee yhteistyötä ikääntyneiden henkilöiden, vanhusneuvostojen, järjestöjen ja viranomaisten kanssa. Tästä lausuiivat Vanhustyön keskusliitto, Miina Sillanpään säätiö, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry, Suomen Kuntaliitto ry, Seta ry, Muistiliitto ry, SámiSoster ry ja Kansallinen senioriliitto. Yhteistyökumppaneina lausunnoissa tuotiin esiin vanhusten asioissa toimivat kansalais- ja muut järjestöt, sosiaali- ja terveysjärjestöt ja eläkejärjestöt, VALLI ry:n paikallisella tasolla toimivat jäsenjärjestöt, säätiöt, palveluntuottajat, Ihmisoikeuskeskus, ihmisoikeusvaltuuskunnan ikääntyneiden jaosto, vanhusneuvostot, ikääntyneet henkilöt, viranomaiset sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa toteuttavat tahot. Vanhustyön keskusliitto myös esitti, että yhteistyön edistämiseksi voitaisiin perustaa erillinen neuvottelukunta tai vastaava elin. Miina Sillanpään säätiö toi esiin yhteydenpidon merkityksen ikääntyneiden kansalaisten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistämiseksi. Muistiliitto ry ilmoitti pitävänsä yhteydenpitoa ikääntyneisiin ja heitä edustaviin tahoihin sekä heiltä saadun tiedon välittämistä tärkeänä ikääntyneiden moninaisten kokemusten ja tilanteiden näkyväksi tekemisessä ja heidän oman äänensä esiin tuomisessa.

Osa lausunnonantajista myös katsoi, että yhteydenpidon ikääntyneisiin ja heitä edustaviin tahoihin tulisi näkyä lain tasolla valtuutetun tehtävissä. Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI ja Kuntaliitto ry ehdottivat, että valtuutetun nimenomaisena tehtävänä

mainittaisiin yhteydenpito ikääntyneiden henkilöiden kanssa. Kuntaliitto ry katsoi, että lakisääteisten vanhusneuvostojen hyödyntäminen tulisi mainita vähintään säännöskohtaisissa perusteluissa osana vanhusasiavaltuutetun tehtävää. Myös Seta ry ehdotti, että valtuutetun tehtäviin lisättäisiin 7 kohta, jossa mainittaisiin ikääntyneiden kuuleminen ja yhteydenpito ikääntyneisiin sekä tämän kerätyn tiedon välittäminen päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä vastaisi lapsiasiavaltuutetun tehtävistä säädettyä. Seta ry totesi myös, että yhteydenpidossa ja keskustelussa ikääntyneiden kanssa olisi erityisen tärkeää, että keskustelua luodaan mahdollisimman moninaisen ryhmän kanssa ja ottaen huomioon ikääntyneiden erilaiset elämäntilanteet ja lähtökohdat, muun muassa vähemmistöasema.

Ikävihreät ry katsoi, että vanhusasiavaltuutetun toimialaa koskevan lakiesityksen 1 § kirjoitustapa voi johtaa liian kapea-alaiseen tulkintaan ja heikentää vanhusasiavaltuutetun tehtävien asianmukaista hoitamista muun muassa tiedonsaannin osalta. Ikävihreät ry ehdotti, että lain perusteluihin lisättäisiin maininta siitä, että vanhusasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu tiedon kerääminen ja koordinointi koskien kaikkia ikääntyviin liittyviä asioita, riippumatta siitä, millä toimialalla tai missä viranomaisessa niitä käsitellään.

Moni lausunnonantaja huomautti, että on tärkeää määritellä valtuutetun tehtävät siten, etteivät ne ole päällekkäisiä olemassa olevien toimijoiden kanssa. Tästä lausuivat Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare), Vanhustyön keskusliitto, Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI, Miina Sillanpään säätiö, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry, Muistiliitto ry ja Kansallinen senioriliitto. Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI totesi, ettei esityksessä ole analyysia tehtävien yhteensovittamisesta suhteessa Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviin. Muistiliitto ry totesi olevan tärkeää välttää päällekkäisyyttä myös sidosryhmätöinnässä, esimerkiksi päällekkäisten kyselyjen, selvitysten ja kuulemistilaisuuksien toteuttamista.

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:n EKL Oulun Piiri ry esitti, että perustettaisiin maakuntiin vanhusasiamiesten tai -valtuutettujen tehtävät, ja että vanhusasiavaltuutetun tehtäväksi tulisi kirjata toimiminen näiden valtuutettujen esimiehenä.

Lausunnonantajat lausuivat myös näkemyksistään valtuutetun painopisteistä ja siitä, mitä esitetyistä tehtävistä pitivät erityisen tärkeinä. Ennakollista vaikuttamistehtävää ilmoittivat pitävänsä vanhusasiavaltuutetun tehtävissä tärkeinä Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI, Miina Sillanpään säätiö ja Muistiliitto ry. Muistiliitto ry totesi, että vanhusasiavaltuutetun on erityisesti edistettävä eri tavoin heikossa asemassa olevien ikääntyneiden perus- ja ihmisoikeuksia sekä heidän mahdollisuuttaan saada äänensä kuuluviin. Myös Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry

katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi toimia yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä ja fasilitoijana ja piti tärkeänä tehtävänä myös tiedon tuottamista ja jakamista. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry ja Miina Sillanpään säätiö katsoivat, että vanhusasiavaltuutetun tulisi tehtävässään myös edistää myönteisen asenneilmapiirin kehittymistä. Eläkeläiset ry piti tärkeänä asioiden seuraamista, lausuntojen antamista ja aloitteiden tekemistä ikääntyneitä koskevista kysymyksistä, jotta ikääntymisen kysymykset pysyvät esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kehittämisessä. Järjestö myös katsoi, että valtuutetun vuosittain valtioneuvostolle antama kertomus tulisi antaa myös eduskunnalle, jotta eduskunta voisi säännöllisesti käydä keskustelun ikääntymispolitiikan asioista. Svenska pensionsförbundet rf katsoi, että valtuutetun tehtävien painopisteenä tulisi olla eläkeläisten oikeuksien ja tarpeiden puolustaminen, tietoisuuden lisääminen ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta tärkeistä kysymyksistä, toimiin ryhtyminen vanhustenhuollon puutteiden johdosta sekä sen seuraaminen, kuinka ne korjataan. SámiSoster ry katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tulisi toimialallaan seurata ja edistää Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta.

Useissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota ikääntyneiden vaihteleviin tilanteisiin. Svenska pensionsförbundet rf piti esityksessä arvokkaana sitä, että ikääntyneet nähtiin heterogeenisenä ryhmänä, joilla on erilaiset tarpeet. Muistiliitto ry totesi, että ikääntyneet ovat paitsi kasvava, myös erittäin heterogeeninen joukko. Osa ikääntyneistä voi erittäin hyvin ja heidän toimintakykynsä sekä sosioekonominen asemansa mahdollistavat osallistumisen ja vaikuttamisen yhteiskuntaan ja tätä on edelleen tärkeää vahvistaa, kun taas osalla ikääntyneistä on toimintakykyyn liittyviä haasteita kuten esimerkiksi muistisairaus. Muistiliitto ry ja Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry totesivat, että ikääntyneiden kohtaamat haasteet riippuvat myös terveyden ja toimintakyvyn lisäksi muun muassa asuinpaikasta, taloudellisesta tilanteesta, kieli- ja kulttuuriryhmään kuulumisesta tai muusta vähemmistöasemasta sekä alkuperästä. Seta ry painotti, että vanhusasiavaltuutetun on hyvä tarkastella itsemääräämisoikeutta laajasta näkökulmasta, painottaen myös muun muassa perustuslaissa taattua oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä oikeutta yksityiselämän suojaan, ja tuoda esiin muun muassa näihin oikeuksiin liittyvien rikkomusten vakavuutta. Nämä suojaavat muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien oikeuksia laajasti ja toteutuessaan edistävät hyvinvointia. Invalidiliitto ry kiinnitti huomiota vammaisten henkilöiden ikääntymiseen ja siihen, että kuka tahansa ikääntyvä henkilö voi vammautua tapaturmaisesti, ja että tällöin tapauskohtaisesti arvioitavaksi voivat lisäksi tulla yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset. Lisäksi Invalidiliitto ry totesi, että vammaiset ihmiset ovat heterogeeninen ryhmä, jonka tarpeet risteävät vain osittain iäkkäiden ihmisten tarpeiden kanssa.

Invalidiliitto ry totesi, että valtuutetun tehtävissä on kiinnitettävä huomiota toimintaympäristön ja asumisen esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskeviin kysymyksiin, ikääntyneiden palvelujen saamiseen,

hyvään kohteluun ja muun muassa digitalisaatiosta aiheutuvaan syrjäytymisriskiin, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemiseen, iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain tavoitteiden toteutumisen seurantaan, toimeenpanoon sekä ikääntyneiden henkilöiden hyvinvoinnin edistämisen tukemiseen.

Kansallinen senioriliitto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun on kiinnitettävä kokonaisvaltaisesti huomiota ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä ikäihmisten osallisuuden lisäämiseen, liikunnan ja kulttuurin tukemiseen sekä eläkeläisjärjestöjen toimintaedellytysten varmistamiseen.

3.3 Vanhusasiavaltuutetun toiminnan hallinnollinen järjestäminen

Useat lausunnonantajat mainitsivat lausunnoissaan vanhusasiavaltuutetun toiminnan hallinnolliseen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä.

Moni lausunnonantaja nosti esiin sen, että vanhusasiavaltuutetulle on varattava riittävät resurssit tehtävänsä hoitamiseen. Osa lausunnonantajista myös esitti huolensa resurssien riittävydestä, osa myös yhdenvertaisuusvaltuutetun resurssien osalta.

Lausunnonantajat lausuiivat myös vanhusasiavaltuutetun sekä tämän henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista ja osaamistarpeista, ja osa lausunnonantajista esitti tältä osin lakiesityksen tai lain perusteluiden täydentämistä. Tärkeinä pidettiin muun muassa kokemusta vanhustyöstä tai muutoin ikääntyneiden asioista, tuntemusta eri alueiden tilanteista sekä ikääntyneen väestön moninaisuudesta, sosiaali- ja terveystalvveluosaamista sekä suomen ja ruotsin kielten taitoa.

Moni lausunnonantaja otti lausunnoissaan kantaa valtuutetun suunniteltuun organisaatorakenteeseen itsenäisenä toimijana yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä. Osa lausunnonantajista piti ratkaisua hyvänä ja katsoi sen tuottavan synergiaetuja. Osa lausunnonantajista taas piti parempana esimerkiksi valtuutetun sijoittamista Ihmisoikeuskeskuksen tai eduskunnan oikeusasiamiehen yhteyteen. Osa lausunnonantajista esitti huolensa myös esitetyn organisaatiomallin vaikutuksista muun muassa valtuutettujen itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen sekä niiden välisen tehtävänjaon ja toiminnan järjestämisen selkeyteen.

Osa lausunnonantajista esitti, että vanhusasiavaltuutetun lisäksi perustettaisiin uusi neuvottelukunta. Muutamassa lausunnoissa esitettiin myös alueellisten vanhusasiamiesten tai vanhusasiavaltuutettujen tehtävien perustamista.

Lisäksi yksi lausunnonantaja katsoi, että vanhusasiavaltuutettu tulisi lisätä saamen kielilain (1086/2003) soveltamisalan piiriin. Yhdessä lausunnoissa esitettiin valtuutettujen kelpoisuusvaatimusten yhdenmukaistamista.

3.3.1 Viranomaiset

Hallinnollisten kysymysten osalta Itä-Suomen aluehallintovirasto, Lapin aluehallintovirasto, lapsiasiavaltuutettu ja sosiaali- ja terveysministeriö totesivat, että vanhusasiavaltuutetulle tulee turvata riittävät resurssit.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausui pitävänsä mahdollisena, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoa laajennetaan niin, että lisäämällä tiedotuksen ja hallinnon resursseja samat henkilöt voivat tukea yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston henkilöstön lisäksi myös vanhusasiavaltuutetun toimiston henkilöstöä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei kuitenkaan pitänyt mahdollisena, että osa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston nykyisistä henkilöstöresursseista osoitettaisiin vanhusasiavaltuutetun tehtävien tukemiseen ilman, että yhdenvertaisuusvaltuutetun resursseja vastaavasti vahvistetaan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi, että yhteisten tehtävien hoitaminen edellyttäisi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston vahvistamista tiedottajalla ja yhdellä henkilöllä (suunnittelija), joka tukee henkilöstöä tietohallinnossa, sihteeripalveluissa sekä matka- ja taloushallinnon asioissa.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto esitti, että esitysluonnoksen 6 §:ään, jonka mukaan vanhusasiavaltuutetulla on tarpeellinen määrä valtuutetun tehtäväälaan perehtyneitä esittelijöitä ja muuta henkilöstöä, tulisi lisätä ”talousarvion rajoissa”, samoin kuin lapsiasiavaltuutettua koskevassa laissa.

Useat lausunnonantajat lausuiivat myös suunnitellusta valtuutetun hallinnollisesta järjestämistavasta. Esityksen mukaan vanhusasiavaltuutettu toimisi itsenäisenä ja riippumattomana viranomaisena, mutta sijaitsisi hallinnollisesti yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä.

Oikeuskansleri katsoi, että ehdotetulla hallintomallilla voidaan turvata vanhusasiavaltuutetun itsenäinen ja riippumaton toiminta, mutta toisaalta saavuttaa hallinnollisia synergiaetuja. Toisaalta oikeuskansleri totesi, että useille pienille erityisvaltuutetuille perustuva järjestelmä osaltaan johtaa suomalaisten perus- ja ihmisoikeustoimijoiden joukon hajanaisuuteen ja tähän liittyvien riskien vähentäminen puoltaisi sinänsä sijoittamista Ihmisoikeuskeskuksen yhteyteen. Hallituksen esityksen mukaisessa mallissa korostuu oikeuskanslerin mukaan tarve huolehtia riittävän tiivistä yhteistyöstä juuri Ihmisoikeuskeskuksen sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa.

Tasa-arvovaltuutettu ei pitänyt ongelmattomana organisaatorakennetta, jonka sisällä toimii kaksi samalla hierarkiatasolla olevaa päättäjää, joilla kummallakin on muun muassa oikeus määrätä henkilökunnastaan. Tasa-arvovaltuutettu viittasi esityksen mainintoihin mahdollisista synergiahyödyistä muun muassa henkilöstöresursseista ja totesi, että tällainen lähtökohta on omiaan luomaan muun muassa toimintojen ristiin ohjausta. Tasa-arvovaltuutettu katsoi, että itsenäisen ja riippumattoman valtuutettuinstituution yhteyteen voidaan paremmin yhdistää erityisraportoitajatyypinen toimija. Tasa-arvovaltuutettu totesi, että esityksessä tuotiin esiin myös merkittäviä näkökohtia sen puolesta, että

tehtävä sijoitettaisiin Ihmisoikeuskeskuksen yhteyteen, mikä tekisi tasa-arvovaltuutetun mukaan muun muassa mahdolliseksi hyödyntää eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja Ihmisoikeuskeskuksen ikääntyneiden oikeuksia koskevaa asiantuntemusta samoin kuin niille viime vuosina ikääntyneiden oikeuksien valvontaan ja edistämiseen kohdennettuja resursseja. Se myös varmistaisi, ettei tältä osin synny päällekkäisiä tehtäviä. Tasa-arvovaltuutettu piti hyödyllisenä vielä selvittää, millaisena riippumattomana toimintona vanhusasiavaltuutetun tehtävä parhaalla tavalla voidaan organisoida, ottaen myös huomioon perus- ja ihmisoikeustoimijakentän nykyinen hajanaisuus.

Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu totesi esittäneensä asian aikaisemmassa valmisteluvaiheessa vanhusasiaraportoijan tehtävän perustamista osaksi jo olemassa olevaa toimijaa, kuten yhdenvertaisuusvaltuutettua tai Ihmisoikeuskeskusta, millä voitaisiin välttää perus- ja ihmisoikeustoimijoiden lukumäärän kasvu ja siitä aiheutuva kentän pirstaloituminen.

Lapsiasiavaltuutettu totesi, että esitetyssä mallissa samassa organisaatiossa toimisi käytännössä kaksi itsenäistä organisaatiota ja katsoi, että ratkaisussa voisi muodostua haasteeksi esimerkiksi yhteisten viestintä- ja yleishallintotoimintojen ohjaus ja resurssien allokointi. Lapsiasiavaltuutettu piti tärkeänä, että viran sijoittamiskysymystä arvioitaisiin vielä ottaen selkeämmin huomioon oikeusministeriössä käynnissä oleva hanke, jonka tarkoituksena on oikeusministeriön hallinnonalalla toimivien erityisviranomaisten tuki- ja hallintotehtävien järjestäminen uudelleen. Lapsiasiavaltuutetun käsityksen mukaan nämä tehtävät ovat pääosin samoja, joista haetaan synergiaetuja, jos vanhusasiavaltuutettu sijoitettaisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun yhteyteen.

Ihmisoikeuskeskus totesi, että esitetyn kaltaisessa hallinnollisessa järjestelyssä on otettava erityisesti huomioon, miten kahden viranomaisen itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta, salassapitonäkökohdista ja tehtävien yhteensovittamisesta voidaan huolehtia riittävällä tavalla. Ihmisoikeuskeskus kysyi, miten varmistetaan kahden eri toimijan toimivaltuuksien selkeys toimistossa, jossa jo nyt toisella on toimivaltuudet ikäsyrijännän osalta.

Valtiovarainministeriö totesi esityksen jatkovalmistelussa olevan mahdollista vielä arvioida, onko sillä merkitystä, perustetaanko uusi valtuutettu ja sen tueksi toiminto olemassa olevan toisen valtuutetun yhteyteen vai perustetaanko uusi valtuutettu ja sen tueksi toimisto suoraan oikeusministeriön yhteyteen. Näiden organisointimallien ero ei valtiovarainministeriön mukaan käynyt esityksestä ilmi. Valtiovarainministeriö piti jatkovalmistelussa perusteltuna myös yksilöiden vertailla eri organisointimallien kustannusvaikutuksia. Valtiovarainministeriö viittasi esityksessä mainittuun selvityshankkeeseen oikeusministeriön hallinnonalalla toimivien erityisviranomaisten, kuten valtuutettujen toimistojen tuki- ja hallintotehtävien mahdolliseksi uudelleen järjestämiseksi. Valtiovarainministeriö katsoi, että esitys-

luonnos vanhusasiavaltuutetusta mahdollistaa kyseisen kehittämistyön jatkamisen ja vanhusasiavaltuutetun ottamisen huomioon osana kyseisen selvityksen mukaista kokonaisuutta, mitä voidaan pitää hyvänä lähtökohtana jatkovalmistelulle.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu totesi, että luonnoksessa hallituksen esitykseksi vanhuusasiavaltuutetun hallinnollisen aseman osalta on käytetty mallina tiedusteluvalvontavaltuutetun sijaintia tietosuojavaltuutetun toimiston yhteydessä. Tiedusteluvalvontavaltuutettu totesi, että malli on osoittautunut tiedusteluvalvontavaltuutetun kannalta toimivaksi. Tietosuojavaltuutetun toimistolta saatavat hallinnolliset ja viestinnälliset tukipalvelut ovat mahdollistaneet tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnolle toiminnalliseen perustehtävänsä keskittymisen eikä järjestely ole vaarantanut tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnallista itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto totesi, että olennaista on, että toimintavaltuudet ja toiminnan mahdollisuudet turvataan ja että vanhusasiavaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton.

Muina huomioitavina seikkoina valtiovarainministeriö totesi, että nyt valtuutettujen kelpoisuusvaatimuksista säädetään osin toisistaan poikkeavasti ja katsoi, että valtuutettujen erityisistä kelpoisuusvaatimuksista säädetäessä on harkittava, missä määrin niitä olisi perusteltua yhdenmukaistaa keskenään. Valtiovarainministeriö myös totesi, että mikäli vanhusasiavaltuutetun virka perustetaan, tuleen virkamiesoikeudellinen asema, muiden valtuutettujen tavoin ottaa huomioon valtion virkamiesasetuksen (971/1994) 28 §:ssä, jonka 2 momentin 1 kohdan mukaan tietosuojavaltuutetun, tiedusteluvalvontavaltuutetun, tasa-arvovaltuutetun, yhdenvertaisuusvaltuutetun ja lapsiasiavaltuutetun virkoja ei rinnasteta valtion virkamieslain 26 §:n 4 kohdan mukaiseen viraston päällikköön, eivät kyseiset valtuutetut näin ollen kuulu ns. valtion ylimpään virkamiesjohtoon.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus lausui toimivallanjaosta mahdollisen tulevan valtuutetun ja maakunnan viranomaisten välillä. Maakunnan hallitus totesi, että maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa Ålands ombudsmannmyndighet- niminen viranomaisen torjuu ja estää syrjintää etniseen ryhmään kuulumisen, uskonnon tai vakaumuksen, toimintaesteiden, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Tällä hetkellä esimerkiksi lapsiasiavaltuutetun ja Ålands ombudsmannmyndighet- viranomaisen välillä on työnjako, jonka mukaan lapsiasiavaltuutettu valvoo ahvenanmaalaisten lasten oikeuksia ja etuja valtakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa, ja Ålands ombudsmannmyndighet- viranomaisella on toimivalta maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Vastaava toimivallanjako toteutuisi maakuntahallituksen mukaan myös esitetyn vanhusasiavaltuutetun ja Ålands ombudsmannmyndighet- viranomaisen välillä.

3.3.2 Kunnat ja kuntien vanhusneuvostot

Lausunnonantajista Ikaalisten vanhusneuvosto, Jyväskylän kaupungin vanhusneuvosto, Vantaan vanhusneuvosto, Helsingin vanhusneuvosto, Kuusamon vanhusneuvosto, Kemijärven kaupungin vanhusneuvosto, Paltamon vanhus- ja vammaisneuvosto, Närpiön vanhusneuvosto ja Kaavin kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto totesivat, että vanhusasiavaltuutetulle tulee varata riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseksi. Vantaan vanhusneuvosto totesi tarkoittavansa riittäväillä resursseilla esimerkiksi viestinnällisen osaamisen takaamista vanhusasiavaltuutetun toimistossa. Helsingin vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun resurssien tulisi olla ikäryhmien kokoon nähden samalla tasolla kuin lapsiasiavaltuutetulla. Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto totesi, että valtuutetulla on oltava riittävät taloudelliset resurssit ja tarpeeksi henkilökuntaa vastaamaan yhteydenottoihin. Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että valtuutetulle on turvattava riittävät resurssit tehtävään sisältyvän yhteistyövelvoitteen toteuttamiseen. Oulun kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetulla tulisi olla oikeus ja resursseja puuttua epäkohtiin yhteiskunnallisissa asioissa yksittäistapauksissakin. Sallan kunnan vanhusneuvosto ja Hartolan vanhus- ja vammaisneuvosto ilmaisivat huolensa resurssien riittävydestä.

Kihniön kunta taas katsoi, että vanhusasiavaltuutetun toimiston perustaminen tulee tehdä taloudellisesti edullisesti ja että asiantuntijoiden yhteiskäytön mahdollisuudet muiden vastaavien organisaatioiden kanssa tulee tutkia. Raahen kaupungin vanhusasiainneuvosto totesi, että vanhusasiainvaltuutetun virkaa ja siihen liittyvää organisaatiota perustettaessa on huolehdittava siitä, että organisaatio ei laajene liian suureksi. Loimaan kaupungin vanhusneuvosto totesi, ettei organisaatiosta saa tulla liian raskas.

Useat lausunnonantajat lausuiivat myös valtuutetun ja tämän henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja osaamisen tarpeesta. Esitetyn lain 2 §:n mukaan vanhusasiavaltuutetun kelpoisuusvaatimuksena olisi virkaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, hyvä perehtyneisyys perus- ja ihmisoikeuksiin ja viran tehtäväänsä sekä käytännössä osoitettu johtamistaito. Närpiön vanhusneuvosto ja Kruunupyyn vanhusneuvosto totesivat, että valtuutetun tulee voida työskennellä molemmilla kotimaisilla ja kielillä. Närpiön vanhusneuvosto myös katsoi, että tämä tulisi määritellä viran kelpoisuusvaatimukseksi. Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun tehtävään nimettävällä henkilöllä tulisi olla lakiesityksen mukaisten kelpoisuusvaatimusten lisäksi vahva substanssin tuntemus vastuualueesta sekä valmius monialaiseen verkostotyöhön eri toimijoiden kanssa. Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, että valtuutetun virkaan tulisi valita henkilö, joka tuntee toimialan ja on koulutukseltaan ja kokemukseltaan tehtävään sopiva ja että virkaan ei tulisi valita henkilöä poliittisin perustein. Keitelelen kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto esitti, että työssä voisi olla mukana ikääntynyt henkilö kokemusasiantuntijana. Someron vanhusneuvosto katsoi, että virkaa täytettäessä tulisi ehdottomasti ottaa huomioon valittavan osaaminen ja kokemus vanhustyöstä tai ikäihmisten

asioiden tuntemus. Nurmeksen kaupungin vanhusneuvosto ja Hattulan kunnan vanhusneuvosto katsoivat, että kelpoisuusvaatimuksissa tulisi huomioida käytännön kokemus vanhustyöstä. Porin vanhusneuvoston mielestä kelpoisuusvaatimusten osalta viran tehtäväala olisi syytä määritellä tarkemmin ja että valtuutetulta tulisi edellyttää perehtyneisyyttä sosiaali- ja terveydenhuoltoalaan.

Myös alueiden eri tilanteiden tuntemusta pidettiin valtuutetulle tärkeänä. Ruoveden vanhusneuvoston mielestä valtuutetuksi valittavalla tulee olla osaamista ikäihmistä sekä kokemuspohjaa erilaisten alueiden palvelutarpeista. Hartolan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutettu tarvitsisi tuekseen työntekijöitä tai viranomaisia, joilla on alueellista tietämystä ja kenties toimitilat muuallakin kuin Helsingissä. Humppilan kunnan mukaan valtuutetulta vaaditaan laaja-alaista perehtymistä hyvin erikokoisten kuntien ikäihmisten asioihin. Sallan kunnan vanhusneuvosto esitti henkilöstöä valittaessa huomioon otettavaksi alueellisen tasa-arvo ja että tehtäviin valittaisiin erilaisista taustoista lähtöisin olevia henkilöitä.

Esitetyn lain 6 §:ssä säädettäisiin vanhusasiavaltuutetun henkilöstöstä. Henkilöstölle ei ehdotuksessa ole esitetty säädettäväksi erityisiä kelpoisuusvaatimuksia. Jokioisten kunta katsoi, että valtuutetun toimiston esittelijöiltä ja muilta viranhaltijoilta tulisi lainsäädännössä edellyttää pätevyyttä ja kokemusta vanhusten vaativan hoito- ja valvontatyön vuoksi. Pyhäjärven kaupunki esitti, että myös valtuutetun henkilöstön tulisi olla ikäihmisten asioihin perehtyneitä. Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto ja Ikaalisten vanhusneuvosto katsoivat valtuutetun tarvitsevan tuekseen tekijöitä, joilla on sosiaali- ja terveysalan asiantuntemusta sekä monipuolista kokemusta yhteiskunnallisesta viestinnästä.

Lausunnonantajat ottivat kantaa myös vanhusasiavaltuutetun hallinnolliseen järjestämiseen ja sijoituspaikkaan. Kouvolan kaupungin vanhusneuvosto, Vantaan vanhusneuvosto ja Sastamalan kaupungin vanhusneuvosto ilmoittivat pitävänsä perusteltuna ehdotettua ratkaisua sijoittaa vanhusasiavaltuutettu yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen. Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto toteasi, että mikäli valtion budjetti ei mahdollista vanhusasiavaltuutetun oman toimiston perustamista, neuvosto toivoo, että vanhusasiavaltuutettu voitaisiin sijoittaa esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen, mutta itsenäisenä toimijana. Joensuun vanhusneuvosto, Kruunupyyn vanhusneuvosto ja Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto katsoivat, että vanhusasiavaltuutetulle parempi sijoituspaikka olisi eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston yhteydessä. Joensuun vanhusneuvosto katsoi, että vain tällä tavoin voidaan tehostaa vanhusten oikeuksien tehokkaampaa valvontaa. Närpiön vanhusneuvosto esitti, että painoarvon lisäämiseksi vanhusasiavaltuutetun, yhdenvertaisuusvaltuutetun ja lapsiasiavaltuutetun tehtävät voitaisiin yhdistää yhdeksi viranomaistoimijaksi, koska yhdenvertaisuusvaltuutetun ja vanhusasiavaltuutetun tehtävät sivuavat toisiaan. Loimaan kaupungin vanhusneuvosto kysyi, olisiko mahdollista sijoittaa kaikki valtuutetut samaan virastoon.

Someron vanhusneuvosto toi esiin huolensa viran liiasta politisoitumisesta ja piti tämän vuoksi hyvänä viran määräaikaisuutta. Myös Paltamon vanhus- ja vammaisneuvosto piti viran määräaikaisuutta hyvänä katsoen, että tällä estetään henkilön ja toiminnan urautuminen. Pyhäjärven kaupunki kysyi, vaihtuuko vanhusasiavaltuutetun vaihtuessa myös henkilökunta, ja miten asioiden jatkuvuus tällöin taataan.

Raahen kaupungin vanhusasiainneuvosto katsoi, että valtuutetun toiminnallinen työjärjestys tulisi hyväksyttäväksi esimerkiksi oikeusministeriössä tai vastaavassa elimessä ja lähettää tiedoksi kuntien vanhusneuvostoille.

Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto ja Espoon kaupunki katsoivat, että vanhusasiavaltuutetun tehtävän lisäksi tulisi perustaa uusi neuvottelukunta muun muassa ikäihmisten aseman ja oikeuksien sekä eri toimijoiden yhteistyön edistämiseksi. Nurmijärven kunnan vanhusneuvosto myös katsoi, että tulevassa maakuntauudistuksessa maakunnille tulee varata riittävät resurssit maakunnallisten vanhusasiamiesten nimeämiseen. Myös Sotkamon kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto esitti sen selvittämistä, voisiko maakuntiin perustaa omat vanhusasiamiehet, jolloin alueelliset vanhusten tarpeet tulisivat huomioituksi. Huittisten kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että jokaisessa kunnassa pitäisi olla henkilö, jonka tehtävänä olisi ikääntyneiden terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaalisten palveluiden turvaaminen.

3.3.3 Etujärjestöt, kansalaisjärjestöt ja asiantuntijatahot

Eläkeläiset ry, Vanhustyön Keskusliitto ja Suomen Senioriliike Arvokkaan Vanhenemisen Puolesta ry totesivat, että vanhusasiavaltuutetulle tulisi varata riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseen. Seta ry, Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare), Eläkeliitto ja EKL ry ilmaisivat huolensa suunnitelluista resursseista. CoE AgeCare totesi, että vanhusasiavaltuutetulle varatut resurssit ovat jäämässä lapsiasiavaltuutetun toimiston resursseja selvästi vähäisemmiksi, vaikka uuden valtuutetun on määrä ottaa haltuunsa selvästi lapsiasiavaltuutettua laajempi ikäryhmä ja väestömäärä. Eläkeliitto esitti, että vanhusasiavaltuutetun toimistolle tulisi antaa esitettyä suuremmat resurssit, ja esitti huolensa myös yhdenvertaisuusvaltuutetun resurssien riittävydestä, jos ne jaetaan vanhusasiavaltuutetun kanssa. Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry piti esitettyjä taloudellisia resursseja liian pieninä suhteessa työn vaatimuksiin. Järjestö korosti myös palkkauksen merkitystä pätevien alaisten houkuttelussa.

Useat lausunnonantajat lausivat myös valtuutetun ja tämän henkilöstön osaamistarpeista. Kansallinen senioriliitto totesi valtuutetun tarvitsevan tuekseen myös tekijöitä, joilla on sosiaali- ja terveysalan asiantuntemusta sekä monipuolista kokemusta yhteiskunnallisesta viestinnästä. Vanhustyön keskusliitto ry:n mukaan valtuutettu tarvitsisi erityisasiantuntemusta muun muassa vanhuksia ja ikääntyneitä

koskevasta lainsäädännöstä, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä, asumisen, asuinympäristöjen ja liikkumisen turvallisuudesta ja esteettömyydestä sekä osallisuutta tukevista toimista. Ihmisoikeusliitto huomautti, että vanhusasiavaltuutetun nimityksessä ja uuden viranomaisen tarvitseman asiantuntemuksen määrittelyssä tulisi kiinnittää riittävää huomiota asiantuntemukseen koskien vanhusväestön moninaisuutta ja intersektionaalisuutta eli eri taustatekijöiden huomioimista yhtä aikaa. Huomiota tulisi Ihmisoikeusliiton mielestä kiinnittää muun muassa alkuperäiskansa saamelaisien, sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvien, viittomakielisten, romanien ja muihin etnisiin vähemmistöihin kuuluvien sekä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden asemaan vanhus- ja muissa palveluissa sekä yhteiskunnassa yleensä. Myös Seta ry piti tärkeänä, että valtuutetulla olisi laajaa asiantuntemusta ja ymmärrystä ikääntyneiden asemaan vaikuttavista tekijöistä. Förbundet Svenska Seniorer i Finland katsoi, että valtuutetun kelpoisuusvaatimuksena voisi olla joko soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai vaihtoehtoisesti soveltuva korkeakoulututkinto ja erinomaiset kielitaidot molemmissa kansalliskielissä. Järjestö piti valtuutetun käytännön taitoja merkittävänä tehtävässä. Svenska pensionärsförbundet rf totesi, että valtuutetun tulisi hallita molemmat kansalliskielet.

Lausunnoissa tuotiin esiin myös näkemyksiä vanhusasiavaltuutetun hallinnollisesta sijoituspaikasta. Seta ry ja Kuntaliitto ilmoittivat kannattavansa valtuutetun perustamista esitetyllä tavalla yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen ja katsoivat, että järjestelystä olisi saatavilla synergiaetuja. Seta ry totesi kuitenkin, että myös sijoittaminen Ihmisoikeuskeskuksen yhteyteen vaikutti esityksen perusteella varteenotettavalta vaihtoehdolta. Myös Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry piti perusteltuna perustaa tehtävä oikeusministeriön hallinnonalalle ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen. Järjestö kuitenkin totesi, että hallinnon rajalliset resurssit ja uuden toimenkuvan tuoma luova tila voivat aiheuttaa valtuutettujen ja henkilöstöjen välisiä haasteita. Järjestö myös totesi yhdenvertaisuuden toteutumisessa havaitun puutteita ja katsoi, että yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuuslain kohtaamaa kritiikkiä tulee käsitellä myös yhdenvertaisuus- ja vanhusasiavaltuutetun virkojen välisessä yhteistyössä. Eläkeläiset ry katsoi, että profiilin nostamiseksi valtuutetulla olisi hyvä olla selkeästi oma toimisto, vaikka käynnistämävaiheessa sen toiminnot olisivatkin yhdenvertaisuusvaltuutetun yhteydessä.

Kansallinen senioriliitto, ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare) ja Svenska pensionärsförbundet rf katsoivat, että vanhusasiavaltuutettu tulisi sijoittaa eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian tai Ihmisoikeuskeskuksen yhteyteen. Kansallinen senioriliitto katsoi, että tämä ratkaisu vahvistaisi voimavaroja. CoE AgeCare katsoi, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa vanhusasiavaltuutettu sijaitsi erillään muista keskeisistä ikääntymisalan viranomaisista, mikä voisi heikentää niiden välistä sujuvaa yhteistoimintaa. Huippuyksikkö totesi eduskunnan oikeusasiamiehen ja Ihmisoikeuskeskuksen voimistaneen huomattavasti toimintaansa ikääntymisasiassa, mikä

puoltaisi sijoittamista niiden yhteyteen. Huippuyksikkö katsoi, että myös Ihmisoikeuskeskuksen yhteydessä vanhusasiavaltuutetun toiminnan suunnitellut toiminnalliset, taloudelliset ja hallinnolliset synergiaedut toteutuisivat, kun uutta toimistoa ei perustettaisi erilleen aiemmista viranomaisista. Vanhus- ja lähimmäispalvelujen liitto Valli ry katsoi, että vanhusasiavaltuutetun toiminnassa synergiaa olisi hyvä hakea myös jo olemassa olevilta vastaavilta valtuutetuilta ja totesi synergiaa lisäävän se, jos kaikki valtuutetut työskentelisivät samoissa toimitiloissa hyödyntäen yhteisiä tukipalveluita. Järjestö totesi, että myös sisältöihin voisi löytyä yhteisiä teemoja. Toisena vaihtoehtona järjestö kannatti sijaintia Ihmisoikeuskeskuksen yhteydessä, sillä sieltä olisi löydettävissä synergiaetuja ja koska Ihmisoikeuskeskus on viime vuosina laajentanut toimintaansa myös vanhojen ihmisten oikeuksien edistämiseksi.

Ihmisoikeusliitto katsoi, että valtuutetulle ehdotettu organisaatiomuoto itsenäisenä mutta kuitenkin yhdenvertaisuusvaltuutetun yhteydessä toimivana voi tuottaa haasteita valtuutetun itsenäisyydelle ja riippumattomuudelle.

Eläkkeensaajien keskusliitto EKL ry, Suomen Senioriliike Arvokkaan Vanhenemisen Puolesta ry, Eläkeliitto ry, Eläkeläiset ry ja Vanhustyön keskusliitto katsoivat, että vanhusasiavaltuutetun lisäksi tulisi perustaa uusi vanhusasioiden neuvottelukunta tai muu vastaava toimielin. Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:n mielestä tällainen neuvottelukunta toimisi hyvänä edunvalvonnan välineenä ikääntyneitä ja heitä edustavia järjestöjä osallistamalla. Suomen Senioriliike Arvokkaan Vanhenemisen Puolesta ry katsoi uuden neuvottelukunnan takaavan ikääntyneiden osallisuuden valtuutetun toiminnassa ja neuvottelukunnan perustamisella vältettäisiin vaikutelma, ettei ikääntyneillä kokemusasiantuntijoilla ole luontevaa yhteyttä valtuutetun toimintaan. Eläkeläiset ry katsoi, että neuvottelukunta ankkuroisi valtuutetun luontevasti demokraattiseen päätöksentekoon ja linkittäisi sen vahvemmin myös kansalaisyhteiskuntaan. Eläkeläiset ry:n mukaan ihmisoikeusvaltuuskunnan jaosto ei tähän tehtävään riitä, koska ihmisoikeusvaltuuskunnan laajassa tehtäväkentässä ikääntymispolitiikan asiat muodostavat vain osan. Eläkeliitto ry katsoi, etteivät olemassa olevat yhteistyökanavat ole riittäviä. Järjestö katsoi, että yhteistyökanaviksi valmistelussa suunnitellut tahot edustavat keskenään päällekkäisiä siiloja eivätkä kata ennakointiin tarvittavaa syvällistä, laajaa näkökulmaa ja että niiden toiminta on painottunut jälkikäteiseen oikeusturvaan.

Lisäksi Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry ja EKL Oulun Piiri ry esittivät, että maakuntiin tulisi perustaa alueelliset vanhusasiamiehet.

SámiSoster ry totesi, että saamen kielilakia sovelletaan nykyisin perus- ja ihmisoikeusasioiden erityisvaltuutetuista yhdenvertaisuusvaltuutettuun, tasa-arvovaltuutettuun ja tietosuojavaltuutettuun ja esitti, että vanhusasiavaltuutettu olisi lisättävä mainittujen valtuutettujen tapaan saamen kielilain so-

veltamisalan piiriin. Johdonmukaisuuden takia myös jo toiminnassa olevat lapsiasiavaltuutettu ja tiedusteluvalvontavaltuutettu olisi järjestön mielestä perusteltua lisätä samassa yhteydessä saamen kielilain soveltamisalan piiriin.

3.4 Muita huomioita

Muina huomioina lausunnonantajat kiinnittivät huomiota vanhusasiavaltuutetun nimikkeeseen, vanhusasiavaltuutetun toiminnan arviointiin, selkokielisyyteen, esityksestä tiedottamiseen ja sote-uudistuksen huomioimiseen.

Lisäksi lausunnonantajat esittivät lisäyksiä esityksen osioihin koskien nykytilan kuvausta, taloudellisten vaikutusten arviointia, esityksen suhdetta perustuslakiin, lain toimeenpanoa ja seurantaan. Taloudellisten vaikutusten osalta valtiovarainministeriö piti tarpeellisena muun muassa täsmentää esitettyjä kustannusvaikutuksia ja niiden perusteluja.

Lausunnoissa esitettiin myös huomio tietyistä lakiesityksessä ja hallitusohjelmassa käytetyistä suomen- ja ruotsinkielisistä termeistä ja esitettiin vammaisasiavaltuutetun tehtävän perustamista.

Koska yksittäisistä kysymyksistä annettiin kokonaisuudessaan melko vähän lausuntoja, nämä huomiot on esitetty selkeyden vuoksi temaattisina kokonaisuuksina, ilman lausunnonantajatahoihin perustuvaa jakoa.

Huomiot vanhusasiavaltuutetun nimikkeestä

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Someron vanhusneuvosto, Ikaalisten vanhusneuvosto, Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto, Kansallinen senioriliitto ja ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare) kiinnittivät huomiota vanhusasiavaltuutetun nimikkeeseen ja katsoivat, että nimikettä tulisi harkita uudelleen. Etelä-Suomen aluehallintovirasto katsoi vanhusasiavaltuutetun nimikkeen viittaavan vanhimmista vanhimpiin kansalaisiin ja että vanhus- termi yhdistyy huonokuntoiseen ja palveluja tarvitsevaan väestöön. Aluehallintovirasto totesi, että vaikka vanhimmista vanhimpien kansalaisten oikeuksien edistäminen on heidän haavoittuvaisuudestaan ja palvelujen tarpeestaan johtuen erityisen tarpeellista ja jopa välttämätöntä, ovat ikääntyneet hyvin heterogeeninen kansalaisjoukko, jossa esiintyy voimavaroja, mahdollisuuksia ja tarpeita todella vaihtelevasti. Aluehallintovirasto esitti, että vanhusasiavaltuutetun nimikettä arvioitaisiin uudelleen vastaamaan paremmin ikääntyneiden heterogeenistä joukkoa. Ikaalisten vanhusneuvosto ja Tuusulan kunnan ikäihmisten neuvosto totesivat, että valtuutetun pitää toimia kaikkien ikäihmisten hyväksi, ja ehdottivat nimikkeeksi ikäihmisten valtuutettua. Kansallinen senioriliitto ehdotti nimeksi ikäihmisten valtuutettua, seniorivaltuutettua, ikävaltuutettua tai vanhuusvaltuutettua. Järjestö totesi, ettei ole olemassa vain yhtä

vanhusten asiaa. CoE AgeCare totesi, että vanhus- sana tuo mieleen kaikkein vanhimman ikäryhmän, joka tarvitsee arjessaan jo runsaasti apua ja hoivapalveluita. Huippuyksikkö katsoi, että valtuutetun tehtävänmäärittely ja nimi eivät ole linjassa keskenään. Huippuyksikkö myös totesi vanhus-sanalla olevan myös runsaasti negatiivisia konnotaatioita ja suppeasti kaikkein vanhimpaan ikäryhmään viittaavia merkityksiä. Huippuyksikkö esitti valtuutetun nimeksi ikääntymisvaltuutettua, mikä nimike kiinnittyy ikääntymisen ilmiöön ja prosessiin eikä vain tiettyyn ikäryhmään. Myös Helsingin vanhusneuvosto katsoi, että termi vanhusasiavaltuutettu voi antaa väärän mielikuvan. Vanhusneuvosto totesi, että termi ”vanhus” luo mielikuvan lähinnä yli 80- vuotiaasta ja apua tarvitsevasta ihmisestä ja että myös yli 80- vuotiaista valtaosa elää itsenäistä elämää omissa kodeissaan.

Kuntaliitto ry piti käsitettä vanhusasiavaltuutetun toiminnosta erikoisena ja katsoi sen viittaavan puhtaasti hallinnolliseen byrokratiaan. Kuntaliitto ry piti todennäköisenä, että puhekielessä tullaan puhumaan vanhusasiavaltuutetun toimistosta, ja katsoi, että hallituksen esityksessä tulisi tuoda näkyviin selkeästi käsite, esimerkiksi vanhusasiavaltuutetun toimisto, joka kuvaa kansalaisille, päättäjille ja muille vanhusasiavaltuutetun toimintaympäristöä. Tällöin toiminto-käsite voitaisiin tuoda esille puhtaasti hallinnollisena ja siten esimerkiksi kustannusrakenteeseen liittyvänä käsitteenä.

Vanhusasiavaltuutetun toiminnan arviointi

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ilmoitti pitävänsä tärkeänä, että vanhusasiavaltuutetun toimintaa arvioidaan ja sen vaikuttavuutta seurataan, ja totesi, että näitä asioita koskeva osio puuttuu esityksestä kokonaan.

Myös Kuntaliitto ry totesi, ettei hallituksen esityksessä tuoda esiin sitä, miten vanhusasiavaltuutetun toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan. Kuntaliitto ry piti tarpeellisena, että hallituksen esityksessä kuvattaisiin toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin mittareita ja indikaattoreita, koska kyseessä on uusi tehtävä ja toiminto, joka lisää julkisen talouden kustannuksia.

Enonkosken kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto katsoi, että vanhusasiavaltuutetun toimien vaikutusta tulisi arvioida säännöllisesti ja myös kuntatasolla tulisi olla mahdollisuus osallistua arviointiin.

Selkokieliisyys ja tiedottaminen

Pomarkun vanhusneuvosto kiinnitti yleisesti huomiota esitysten ja asiakirjojen kielimuotoon ja totesi, että ikäihmiset tarvitsevat selkokielisiä asiakirjoja ymmärtääkseen niiden sisällön. Myös Iisalmen kaupungin ikäihmisten neuvosto pyysi kiinnittämään erityisesti huomiota selkokieliisyyteen.

Suomussalmen vanhusneuvosto toivoi, että vanhusneuvostoja tiedotetaan hyvin vanhusasiavaltuutettua koskevan asian etenemisestä.

Sote-uudistuksen huomioiminen

Parkanon kaupungin vanhusneuvosto katsoi, että esityksessä tulisi huomioida paremmin uuden sotelain mahdollinen toteutuminen, esimerkiksi se, siirtyvätkö vanhusasiat kokonaan kunnilta maakuntiin. Tällöin ovat vanhusneuvoston mukaan entistä tärkeämmässä roolissa kunnissa toivottavasti säilyvät vanhusneuvostot.

Nykytilan kuvaus

Ihmisoikeuskeskus totesi, että esitysluonnoksessa ei oltu huomioitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vanhuspalvelulain toteutumista seuraavaa Vanhuspalvelujen tila -tutkimusta. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus totesi, että osiossa Kansainväliset ja alueelliset ihmisoikeusveloitteet ja -sitoumukset sekä ihmisoikeusmekanismit ei ole mainittu mahdollista tulevaa ikääntyneiden oikeuksien kansainvälistä sopimusta eikä Eurooppa-neuvoston uusia päätelmiä ikääntyneiden henkilöiden ihmisoikeuksista, osallistumisesta ja hyvinvoinnista digitalisaation ajalla (Human Rights, Participation and Well-Being of Older Persons in the Era of Digitalisation Council Conclusions (9 October)).

Hyvinvointioikeuden instituutin vanhuusoikeuden asiantuntijoiden verkosto VAASI katsoi, että lainsäädäntöä koskevassa osiossa olisi Euroopan sosiaalisen peruskirjan kohdalla hyvä mainita peruskirjan 23 artikla, joka on ensimmäinen voimassa oleva nimenomaisesti ja varsin yksityiskohtaisesti ikääntyneen henkilön ihmisoikeuksia suojaava ihmisoikeusartikla. Lisäksi VAASI katsoi, että esityksessä olisi hyvä mainita artiklan tulkintaa koskevat Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean ratkaisut Association of Care Giving Relatives and Friends v. Finland Complaint No. 70/2011 ja 71/2011, jotka koskevat erityisesti ikääntyneiden henkilöiden yhdenmukaista oikeutta riittäviin sosiaalihuollon palveluihin ja sen tehokasta toteuttamista Suomen hajautetussa palvelujärjestelmässä. Lisäksi VAASI katsoi, että vanhuusasiavaltuutetun tehtävää perustaessa olisi syytä huomioida tietyt ajankohdalliset näkökulmat, joita ovat siirtyminen ikääntyneiden laitospalvelu- ja palveluasumisesta kotiin tarjottaviin palveluihin, tapaturmariskit kotona ja turvallisuushaasteiden seuraaminen siirrettäessä painopistettä kotona asumiseen, sekä oikeudellinen ennakointi ja sen merkitys.

SámiSoster ry katsoi, että vähemmistöjen ja saamelaisen alkuperäiskansan asema on jäänyt esitysluonnoksessa kokonaan vaille huomiota. Järjestö totesi, ettei perustuslain 17 §:n sisältöä ja merkitystä ole tarkemmin avattu ja arvioitu nyt kyseessä olevan uuden tehtävän perustamisen näkökulmasta, ja että kyseisen perustuslain säännöksen osalta esityksen vaikutusten arvioinnissa sekä arvioinnissa suhteesta perustuslakiin ovat puutteelliset. Järjestö myös katsoi, että kansainvälisiä ihmisoikeusveloitteita koskevassa luvussa olisi syytä tarkastella edellä mainittujen ryhmien asemaa turvaavia Suomea sitovia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja muita ihmisoikeusasiakirjoja sekä niiden

toimeenpanoa valvovien toimielinten antamia po. aihepiiriin liittyviä suosituksia. Tällaisina sopimuksina ja asiakirjoina järjestö mainitsi Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus eli niin kutsuttu vähemmistöpuitesopimus (SopS 2/1998), ILO:n alkuperäiskansasopimus numero 169 ja YK:n yleiskokouksen hyväksymä julistus alkuperäiskansojen oikeuksista eli niin kutsuttu alkuperäiskansajulistus, erityisesti artiklat 21 ja 22.

Oikeuskansleri huomautti, että esityksen luvussa 2.2., jossa käsitellään ikääntyneiden oikeuksien valvontaa ja edistämistä, olisi perusteltua mainita ylimpien laillisuusvalvojen työnjaon kehittämisen osalta, että perustuslain 108 §:n 1 momentin 1 virkkeen mukaiseen valtioneuvoston laillisuusvalvontaan kuuluu ja kuuluisi tehtäväjaon mukaan jatkossakin (1) oikeuskanslerin suorittama ennakkollinen säädösvalvonta ja lisäksi (2) yleinen valtioneuvoston ja sen ministeriöiden toiminnan laillisuusvalvonta, joissa valvotaan ja edistetään osaltaan myös ikääntyneiden oikeuksia siltä osin kuin kyse on ylimmän hallitusvallan vastuulle kuuluvista seikoista. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa korostuvat tällöin rakenteelliset, oikeuksien toteutumisen yleisiä edellytyksiä ja esteitä koskevat seikat. Vanhusasiavaltuutetun toiminnalla on tältä osin yhteyksiä myös oikeuskanslerin perustuslaissa säädettyyn valvontatehtävään ja sen painopisteisiin.

Oikeuskansleri myös esitti, että nykytilan arviointia koskevassa luvussa voitaisiin tuoda esille tiettyjä oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa havaittuja, ikääntyneiden oikeuksien kannalta merkittäviä erityisteemoja koskevia seikkoja. Tällaisena seikkana oikeuskansleri mainitsi ikääntyneiden oikeuksien toteutumisen yhteiskunnan ja julkisten palveluiden digitalisaation yhteydessä, jota on käsitelty valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomuksessa toiminnastaan vuodelta 2018 (K 2/2019 vp, s. 92 -95). Lisäksi oikeuskansleri mainitsi havaintonsa perusoikeuksien toteuttamisessa tarvittavista resursseista, julkisten palveluiden ohjauksesta ja johtamisesta sekä kuin sosiaalihuollon palveluiden omavalvonnan toimivuudesta koskien ikääntyneiden palveluita, joita on käsitelty oikeuskanslerin kertomuksessa toiminnastaan vuodelta 2019. (K 12/2020 vp, s. 78-82).

Ikävihreät ry katsoi, että olisi tarkoituksenmukaista lisätä esitykseen tilastoja ikääntyneiden lukumäärästä ja kehityksestä viime vuosina ja lähitulevaisuudessa. Luvut kertoisivat järjestön mukaan siitä, kuinka suuresta väestöryhmästä on kysymys. Lisäksi järjestö katsoi, että esityksessä olisi hyvä mainita tietoja ikääntyneiden jakautumisesta Suomessa joko kunnittain tai alueittain.

Taloudellisten vaikutusten arviointi

Valtiovarainministeriö totesi taloudellisten vaikutusten arvioinnin osalta, että esitykseen sisältyvät kustannusvaikutusarviot ovat yleispiirteisiä ja täsmentämättömiä ja piti jatkovalmistelussa keskeisenä kustannusvaikutusten ja niiden perusteiden täsmentämistä. Valtiovarainministeriö piti myös perusteltuna arvioida jatkovalmistelussa eri hallinnollisten organisointimallien kustannusvaikutuksia.

Lain toimeenpano ja seuranta

Oikeuskansleri huomautti, ettei esitysluonnoksessa ole lain toimeenpanoa ja seurantaa koskevaa jaksoa. Oikeuskansleri piti lain toimeenpanossa tärkeänä vanhusasiavaltuutetun toimivallasta ja tehtävistä tiedottamista, jotta vanhusasiavaltuutetun toiminta tulee tunnetuksi ja jotta toisaalta valvontaviranomaiselle kuuluvat kantelut ohjautuvat oikealle taholle.

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Oikeuskansleri katsoi, että Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys –jaksossa voitaisiin kuvata laajemmin esityksen vaikutuksia perusoikeuksien ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumiseen.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) totesi, että esityksen voidaan katsoa osaltaan edistävän julkisen vallan mahdollisuuksia turvata perustuslain 22 §:ssä edellytetyllä tavalla perustuslain 2 luvussa säädettyjen perusoikeuksien toteutuminen ikääntyneiden osalta, ja katsoi, että tätä koskeva kohta esityksessä jää liian yleiselle tasolle

Hallitusohjelmassa ja lakiesityksessä käytetyt suomen- ja ruotsinkieliset termit

Förbundet Svenska seniorer i Finland r.f. kiinnitti huomiota ruotsinkieliseen termiin ”främja äldreanpassningen”, jota on hallitusohjelmassa ja vanhusasiavaltuutettua koskevassa hallituksen esityksen luonnoksessa käytetty käännöksenä suomenkieliselle termille ”ikäystävällisyyden edistäminen”. Järjestö katsoi, etteivät nämä termit vastaa toisiaan. Lisäksi järjestö piti kumpaakin termiä jossain määrin harhaanjohtavana, eivätkä ne kuvaa järjestön mielestä tavoitetta vastustaa ikäsyrrintää ja estää hoivakodeissa ilmenneiden epäkohtien toistuminen. Järjestö totesi, että lain tulkinnassa on turvaututtava hallituksen esitykseen ja piti tämän vuoksi ongelmallisena sitä, että lainsäädännön tavoite ei ilmene samalla tavoin eri kieliversioista. Järjestö piti tarpeellisena esityksen korjaamista siten, että kumpaakin väestöryhmää kohdeltaisiin yhdenvertaisesti.

Vammaisasiavaltuutetun tehtävän perustaminen

Invalidiliitto ry näki tarpeen myös vammaisasiavaltuutetun viran perustamiselle. Järjestö totesi, että vaikka yhteiskunta on muuttunut sekä monialaistunut ja vammaisuus on tullut aiempaa näkyvämmäksi yhteiskunnallisessa keskustelussa, vammaisten henkilöiden osallisuus ja osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja yhteiskunnan palveluiden kehittämiseen on sattumanvaraista, jopa heikkoa. Järjestö katsoi, että nykyiset jälkikäteiset valtakunnan ylimpien valvovien viranomaisten reaktiot tai tiukan toimivallan säätely yhdenvertaisuusvaltuutetun toimi eivät kykene riittävästi vastaamaan niihin yhteiskunnallisen vaikuttamisen, osallistumisen ja keskustelun edellytyksiin, jotka lakiin perustuen koskevat myös vammaisia ihmisiä. Invalidiliitto ry esitti, että vammaisasiavaltuutetun

viran perustamisen arviointityö aloitettaisiin nopealla aikataululla. Tavoitteena olisi luoda itsenäinen ja riippumaton viranomaisorganisaatio, joka seuraisi vammaisten henkilöiden asemaa ja oikeuksien toteutumista laajasti kaikilla yhteiskuntasektoreilla ja toisi havaintojaan sekä vammaisuusnäkökulmaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Invalidiliitto ry myös katsoi, että vammaisasiavaltuutetun valinnassa olisi soveltaa yhdenvertaisuuslain sisältämää positiivista erityiskohtelua vammaisasiavaltuutetun valinnassa ja edellyttää kokemusta vammaisuudesta.